

Değerli kooperatif dostları;

Uluslararası Kooperatifler Birliği tarafından; **“Ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaç ve istekleri müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir işletme yoluyla karşılamak üzere gönüllü olarak bir araya gelen insanların oluşturduğu özerk teşkilatlar”** olarak tanımlanan kooperatifler dünya ekonomik sisteminde önemli bir tere sahiptir.

Yaklaşık 250 milyon kişiye istihdam yaratan kooperatif sektörünün küresel ciro rakamı de yaklaşık 2,2 trilyon ABD dolarıdır. Bu büyüklüğü ile sktör G20 ülkelerinde toplam istihdamın %12'lik bölümünü karşılamaktadır.

Dünyada yaklaşık bir milyar insanın kooperatiflere üye oldukları da bilinmektedir. Ülkemizde ise 2016 verilerine göre kooperatif sayısı 84.232 ve kooperatif ortakları sayısı ise 8.1 Milyon'dur. Bu da ülkemizde yaklaşık her 10 kişiden birinin kooperatif üyesi olduğunu göstermektedir.

Ortak sayısının büyüklüğüne karşın, ekonomik sistem içinde yeterli büyüklüğe ulaşamayan Türk kooperatifçilik sektörünün içinde bulunduğu sorunların dile getirildiği bir çok zemin üretilmektedir. Bu zeminlerden biri de bu yıl 11.si düzenlenen Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri Değerlendirme Toplantısıdır.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen ve Sayın Gümrük ve Ticaret Bakanı **Bülent TÜFENKÇİ**'nin başkanlığında 18 Ocak 2017 tarihinde 13 Kooperatif birliğinin katılımı ile toplanan **“11. Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri Değerlendirme Toplantısı”** sonuç bildirisi, Türk kamu yönetiminin kooperatif politikasının geleceğine dair ipuçları taşıyor olması bakımından önemlidir.

Toplantıda tarafların üzerinde istişare edilen önerilere dair sonuç bildirisi şu başlıklar altında kamuoyu ile paylaşılmıştır:

- 1) Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığıyla Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı görev alanında yer alan tarımsal amaçlı kooperatiflere kullandırılan kredilere benzer şekilde, Birliklerin üretici ortaklarından ürün alımlarında faiz destekli kredi kullanmalarına imkân sağlanması,
- 2) Kooperatif ve Birlikler açısından kurumlar vergisi; ortaklar açısından da gelir vergisi yönünden avantajlar sağlanması,
- 3) Ortak içi işlem tanımının **“Kooperatif ve birliklerin ortaklarından aldıkları ürünleri, işleyerek üçüncü kişilere satmaları ortak içi işlem sayılır.”** şeklinde yeniden yapılarak kooperatif ve birliklere vergisel avantaj sağlanması,
- 4) Destekleme Fiyat ve İstikrar Fonu (DFİF) kaynaklı kredi borçlarının geri ödeme sürelerinin uzatılmasına; mümkün olmaması halinde taksit tutarı yüksek olan Birliklerin ödemelerinin daha uzun vadede yapılmasına imkân sağlanması,
- 5) Tarım satış kooperatifleri ve birliklerinin ürünlerinin kamu idareleri tarafından işlemek amacı ile alındığı durumdaki Kamu İhale Kanununa göre sağlanan muafiyetin tüketime yönelik alımlarda da geçerli olması yönünde kanun değişikliği yapılması,
- 6) Bağımsız Denetime Tabi Olmayan Tarım Satış Kooperatif ve Birliklerinde 2013 yılından bu

yana yapılamayan denetimler ile ilgili mevzuat düzenlemesinin bir an önce tamamlanması, denetlenemeyen döneme ilişkin istisna getirilmesi,

7) Kooperatifçiliğin tanıtımı amacıyla kooperatiflere tanıtım desteği verilmesi, “*kamu spotu*” na benzer bir çalışma ile Kooperatifçiliğin tanıtımına katkı sağlanması,

8) İncir, kayısı gibi ürünler için yağışın neden olduğu miktar ve kalite kaybının Tarım Sigortaları Havuzu (**TARSİM**) kapsamına alınması,

9) Üreticilerin kooperatif ortaklığını tercih edeceği teşvikler getirilmesi, bu kapsamda üretici ortaklar tarafından Kooperatiflere satışı yapılan tarım ürünlerinden kesilen zirai stopaj vergisinin kaldırılması veya % 1 e düşürülmesi gerektiği,

10) Kooperatifler tarafından üretici ortaklardan satın alınan ürünlerin işlenmeden ya da ilk işleme hüviyetine tabi olarak işlem görerek Birliğe satılması durumunda KDV tevkifatı yapılmaması gerektiği,

11) **KOSGEB** tarafından Kobilere sağlanan hibe ve her türlü destekten Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin yararlanabilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması,

12) Tasfiye halindeki şirketleri başta olmak üzere, Birliklerin %51 den fazla hissesine sahip olduğu şirketlerin de kurumlar vergisinden muaf tutulması gerektiği,

13) 30.07.2013 tarihinde yayınlanan Kooperatifçilik Proje Destek Yönetmeliğinin ve Programının uygulamaya konulması,

14) TSKB lerle sözleşmeli üretim yapan üreticilere daha fazla prim ödemesi yapılması,

15) 4572 sayılı Kanununun Geçici 3 üncü maddesi ek ödeme yükümlülüğü tutarının, ölen ortaklarda olduğu gibi, çıkan ve çıkarılan ortaklarda da ödenmiş sermaye tutarı ile sınırlı tutulması yönünde düzenleme yapılması,

16) Birliklerin devlet nezdinde sorunlarını dile getirilmesi amacıyla yılda bir defa Birlikler toplantısının yapılması.

Onaltı başlık olarak ortaya çıkan bu önerilerin kamu politikası yapıcıların dikkatine sunulduğu bu tür toplantıların yaygınlaştırılmasının kooperatifçilik sektörünün gelişimine katkı sağlayacağı açıktır.

Türk Kooperatifçilik Kurumu da kuruluş felsefesinin gereği olarak; kooperatifçilik alanında farkındalık yaratmak, kooperatiflerin sorunlarını dile getirmek ve çözüm önerileri geliştirmek, değişen ekonomik ilişkiler ve sektörel faaliyetler karşısında kooperatifleri konumlandırmak için periyodik olarak düzenlediği Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresinin 22.'sini 5-7 Ekim 2017 tarihlerinde Ankara'da yapacaktır. Kooperatif alanında çalışmalar yapan akademisyenleri, sektör temsilcilerini ve profesyonelleri kongremize aktif olarak katılmaya davet ediyorum. Kongre ile ilgili ayrıntılı bilgiye <http://www.itcc2017.com/index.php> adresinden ulaşılabilir.

Değerli kooperatif dostları dergimizin 961. sayısında yapılan teknik bir hatadan dolayı düzeltme ihtiyacı duymaktayız. Dergimizin makale arşivinde yaşanan bir karışıklıktan dolayı 961. sayıda, **Ahmet ÖZMEN**'in “*Sultan Veled'in Hayatı ve Eserleri*” başlıklı makalesi karışmış olup, “*İlk Türk Matbaacısı İbrahim Müteferrika ve Eserleri*” başlıklı makale yayınlanmıştır. Mevzubahis makale **Ahmet ÖZMEN**'e ait olmayıp Ocak sayısının online formatından çıkartılarak, yapılan teknik hatayı düzeltmek adına “*Sultan Veled'in Hayatı ve Eserleri*” başlıklı makaleyi Nisan sayımızda yayınlıyoruz. Bu durumdan dolayı siz değerli okuyucularımızdan özür dileriz.

Tüm okuyucularımıza, Karınca dergimizin 964. Sayısının faydalı olması temennisi ile sağlıklı bir yaşam ve bol kazançlı günler diliyorum.

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU
2016 YILI OLAĞAN GENEL KURUL TOPLANTISI
11.03.2017 TARİHİNDE
KURUM MERKEZİNDE YAPILDI

**Yönetim Kurulu
Başkanı**
Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY,
genel kurul toplantısının
açılışını yaptı.

**Açılışla birlikte,
Aziz şehitlerimiz,
ulu önder Atatürk
ve silah arkadaşları,
şehitlerimiz ve ebediyete intikal
etmiş**

**Türk büyükleri adına saygı
duruşu ve istiklal marşımıza
davet etti.**

Saygı duruşu ve
istiklal marşımızın ardından,
Kongre Divan Başkanlığı
seçimine geçildi.

Divan Başkanı olarak

Hüsnü POYRAZ,

Başkan Yardımcısı **Yavuz KOCA,**
Katip Üyeliklerine
Doç. Dr. Turhan ÇETİN ve
Ahmet CANLI seçildi.

Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Yönetim Kurulu Başkanı

Yönetim Kurulu Başkanı **Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY,** kurumun 2016 yılı faaliyetlerini özetledi.

2016 Yılı faaliyetlerinin bazı sorunlar nedeniyle bir önceki yıla göre daha az olduğunu, 2017 yılında bu eksikliği tamamlayacaklarını ve iyi şeyler yapacaklarını ümit ettiklerini, 22. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi'ni 5-7 Ekim 2017 tarihleri arasında ülkemizde yapmaya karar verdiklerini söyledi. Yönetim Kurulu Başkanı 85. faaliyet yılını tamamlarken; aylık olarak

çıkarılan Karınca Kooperatif Postası Dergisinin 962. Sayıya ulaştığını, yayınlarımız arasında hakemli dergi niteliğindeki 3. Sektör Sosyal Ekonomi Dergisinin uluslararası düzeyde taranan bir dergi haline getirebilmek için çalışmalar yapılmış, derginin şekli ve içeriğinde önemli değişiklikler gerçekleştirilmiş olup 2017 yılında (**Nisan-Ağustos-Aralık**) dört ayda bir yayınlanacağını ve 51/2'nci sayıya ulaştığını söyledi.

Kurum 2016 yılı içinde yurtdışı kooperatif kuruluşlarıyla ilişkilerini düzenlemek ve geliştirmek amacıyla çalışmalarını sürdürmüş üyesi olduğu Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA)'nın 10-13 Ekim 2016 tarihleri arasında Kanada'nın Quebec City merkezinde yapılan Genel Kurul ve Zirve Toplantısı'nda Yönetim Kurulu üyemiz ve ICA temsilcimiz **Prof.Dr. Nevzat AYPEK** ile yönetim kurulu üyemiz **Prof.Dr. Enver AYDOĞAN**'ın kurumumuzu temsil ettiklerini söyledi.

Ayrıca her yıl yapılan 21 Aralık Dünya Kooperatifçilik Günü kutlamalarının bu yıl Bozok Üniversitesi, Yozgat Ticaret Borsası ve Kurumumuz işbirliğiyle "**Girişimcilik ve Kooperatifçilik**" başlığı ile Bozok Üniversitesi İİBF Konferans Salonunda yapıldığını bu panele

Bozok Üniversitesi Rektör Yardımcısı **Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE**,
Eğitim Fakültesi Dekanı **Prof. Dr. Tayyip DUMAN**,
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dekanı **Prof. Dr. Mustafa SAÇMACI**,
Gıda Tarım Bakanı Emekli Müsteşarı **Hüsnü POYRAZ**,
Yozgat Ticaret Borsası Yönetim Kurulu Başkanı **Mehmet ERKEKLİ**
ve sivil toplum kuruluşlarından temsilcilerin katılımı ile kutlandığını söyledi.

Genel Kurula katılan üyelere, Genel Kurul Başkanlık Divanına teşekkür ederek konuşmasını tamamladı.

Üyelikte 30 yılını dolduran **Yusuf EKİNCİ**, **Celal ERDOĞAN** ve **Mevlüt KAVAS**'a plaket verildi.
2017 yılı çalışma programı ve bütçe okundu ve müzakere edilen teklif oybirliği ile kabul edildi.

Denetim Kurulu raporu, Denetçi **Yrd. Doç. Dr. Erol DEMİR** tarafından okunarak müzakereye açıldı. Rapor, oybirliği ile kabul edildi.

Üyelerimizden **Yavuz KOCA**, 2017 yılı çalışma programı hakkında söz aldı ve ekonomi kanalları takip edildiğinde bazen kooperatifçilik konularında çok yetkin konuşmacıların faydalı şeyler anlattığını, söyledi.

İzmir Tire'de bir kooperatif başkanı bunlardandır.

Dinlendiğinde kooperatifliğin ne kadar iyi bir iş olduğunu herkes çok kolaylıkla anlayabilmektedir.

Bunlar gibi bilinen isimlerin davet edileceği ve tanıtımın iyi bir şekilde yapılacağı toplantı ve paneller ile Türk Kooperatifçilik Kurumu olarak kooperatifliğin gündeme taşıyabiliriz, böylece kooperatiflerin para harcayan değil para kazandıran kurumlardan olabileceği vatandaşa anlatılır, dedi.

Üyelerimizden **Yusuf EKİNCİ** kurum olarak artık eğitim meselesine ciddi bir şekilde el atılması gerektiğini belirterek, anaokulundan üniversite eğitimine kadar kademeli olmak üzere eğitim kurumları yatırımı yapmayı düşünüp düşünmediklerini sordu.

Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY, yönetim kurulu üyelerinin akademisyen kökenli olmaları nedeniyle üniversite kurma konusunda çalışmalar yapılmıştır.

Çalışmalar sonucunda büyük maliyetler olduğu ortaya çıktığını, bu konuda Eğitim Vakfımız üzerinden çalışmalar yapılacağını söyledi.

Kurum amaçları doğrultusunda kooperatif kurulması veya mevcut kooperatif kuruluşlarıyla ortak olunması konusunda yönetim kuruluna yetki verilmesi oylandı ve oybirliği ile kabul edildi.

Gündemin son maddesi olan **“Dilek ve Temenniler”** kısmında Divan Başkanı **Hüsnü POYRAZ** söz almak isteyen olup olmadığını sordu.

Söz isteyen olmadığından Genel Kurul üyelerine teşekkür ederek, yönetim kuruluna sağlık, başarı ve iyi niyet temennilerinde bulunarak toplantıyı kapattı.

KOOPERATİFLERDE BAĞDAŞMAYAN GÖREV YASAĞI

Özdem SATICI TOPRAK*

I - GİRİŞ

1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu 24/04/1969 tarihinde yürürlüğe girmiş olup, anılan yasada en köklü değişiklik 06/10/1988 tarihinde kabul edilen 3476¹ sayılı yasa ile yapılmıştır.

Bu yasa ile Kooperatifler Kanunu'na uygulamadaki eksiklikler de dikkate alınmak suretiyle yönetim ve denetim kurulu üyeleri için bazı yükümlülükler ve cezai düzenlemeler getirilmiştir.

Daha sonra 2011 yılı Mart ayında yürürlüğe giren 6215 sayılı torba Kanun ile kooperatif kuruluşlar için bağdaşmayan görev alma yasağı kabul edilmiştir.

Söz konusu Kanun'a Plan ve Bütçe Komisyonu görüşmeleri sırasında teklif edilmek suretiyle eklenen bu düzenleme ile Kooperatifler ve üst kuruluşlarının birtakım ticari iş ve işlemlerini yürütmek amacıyla kurmuş oldukları işletmeler, şirketler ve diğer ortaklıkların ticari kural ve ilkelere uygun yönetimi ile profesyonel idareciliğin teşviki ve kötü niyetli uygulamalara meydan verilmemesi amaçlanmıştır.²

II - BAĞDAŞMAYAN GÖREV YASAĞININ KAPSADIĞI KİŞİ, KURULUŞ VE GÖREVLER

Belirttiğimiz üzere kooperatif kuruluşlarda bağdaşmayan görev yasağı 2011 yılında getirilmiş olup, bu düzenlemeden önce kooperatif yönetici ve denetçileri için böyle bir hüküm bulunmamaktadır.

Düzenlemeye göre kooperatif ve üst kuruluşlarının³ yönetim kurulu üyeleri ve denetçileri bu kooperatiflerin hissedarı oldukları şirketlerde, katıldıkları vakıflarda ve diğer teşekküllerde yönetim kurulu üyesi veya denetçi olamayacakları gibi personel veya başka bir şekilde ücretli olarak görev alamayacaklardır.(KK Ek Md.3/1)

Böylece yasak kapsamına kooperatifler ve üst kuruluşlarında görevli yönetim ve denetim kurulu üyelerinin girdiği, kooperatif personelinin kapsama dahil edilmediği anlaşılmış, ancak mülga

* **Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı**

1) 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna İki Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun

2) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss698.pdf>

3) 24/4/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 1/6/2000 tarihli ve 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun ile 18/4/1972 tarihli ve 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununa göre kurulup faaliyet gösteren kooperatifler, tarım satış kooperatifleri ve tarım kredi kooperatifleri ile bunların üst kuruluşları

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca yayımlanan ikincil düzenlemede 4572 sayılı Kanuna göre tarım satış kooperatifler birliklerinin yönetim kurullarının doğal üyesi olan genel müdürleri ve 1163 sayılı Kanunun 55 inci maddesinin 3 üncü fıkrasına göre yönetim kurulu üyeliğine seçilen tüzel kişilerin belirledikleri temsilcilerin de birinci fıkradaki bağdaşmayan görev alma yasağı kapsamına dahil olduğu⁴ belirtilmiştir.

Buna göre yukarıda yer alan görevler haricinde kooperatif ve üst kuruluşlarında istihdam edilen örneğin kooperatif muhasebecisinin bu kuruluşun hissedarı olduğu şirkette de aynı görevi veya danışmanlık, uzmanlık gibi bir görevi üstlenmesine bir engel bulunmamaktadır.

Yasağın söz konusu olabilmesi için görevin bu kuruluşlardaki yönetim ve denetim kurulu üyelerinden biri tarafından yerine getirilmesinin yanında kooperatif veya üst kuruluşla organik bağları bulunan bir kuruluşta üstlenilmiş olması gerekmektedir.

Buna göre örneğin bir kooperatifte yönetim kurulu üyesi olan kişinin bu kooperatifin ortağı olduğu üst birliğe bağlı diğer bir kooperatifte denetçi olması yasak kapsamına girmeyecektir.

Aynı şekilde kooperatiflerin yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerinin eş ve hısımlarının, üst birliğe bağlı diğer kooperatiflerde görev almasının, bağdaşmayan görev kapsamına girmediğini belirtmek gerekir.⁵

Uygulamada ikinci görev yasağı olarak da belirtilen yasaklı görevin kooperatif ve üst kuruluşlarının hissedarı oldukları şirkette, katıldıkları vakıflarda ve diğer teşekküllerde üstlenilmesi icap ettiğinden yasak kapsamına kooperatiflerin hissedarı oldukları ve ticaret şirketi olan⁶ anonim, limited, komandit, kolektif ve kooperatif kuruluşların girdiği anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan, Kanun'da iştirak edilen şirketteki hisse oranı ile ilgili bir belirleme yapılmamış olduğundan kooperatif veya üst kuruluşun bu noktadaki hisse oranının bir önemi bulunmamaktadır.

Kooperatiflerin katıldıkları vakıf kuruluşlardaki görevlerin yasak kapsamına girdiği ise Kanunda açıkça yer aldığından kooperatif ve üst kuruluşların katıldığı vakıfların kapsama dahil olduğu konusunda tereddüt söz konusu değildir. Düzenlemede yer alan teşekkül, örgüt veya kuruluş anlamına gelmektedir.

Konuya ilişkin Tebliğ'de teşekkül ifadesinin Kooperatif ve üst kuruluşların katıldığı veya ortağı yahut üyesi olduğu üretici birlikleri, başka tür kooperatif ve üst kuruluşları, organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri, dernekler gibi kuruluşları işaret ettiği belirtilmiştir.⁷

Bunun dışında, tüzel kişiliğe sahip olmayan **“adi ortaklık”** ve **“iş ortaklığı”**nın bu kapsama girebileceği düşünülebilir.⁸

Bununla birlikte bağdaşmayan görev yasağı kapsamına kooperatifin dışındaki kuruluşlarda üstlenilecek yönetim ve denetim kurulu üyeliği haricinde personel yahut başkaca ad altında ücret karşılığında görevler de girmektedir.

---

4) Bkz. 27/06/2011 tarih ve 27977 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kooperatifler Ve Üst Kuruluşlarının Yönetim Kurulu Üyeleri Ve Denetçileri İle Bunların Eş Ve Hısımlarının Bağdaşmayan Görevlerine İlişkin Tebliğ Madde 4/2

5) Bkz. 27/06/2011 tarih ve 27977 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kooperatifler Ve Üst Kuruluşlarının Yönetim Kurulu Üyeleri Ve Denetçileri İle Bunların Eş Ve Hısımlarının Bağdaşmayan Görevlerine İlişkin Tebliğ Madde 6/3

6) 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 124/1. Maddesi

7) Bkz. 27/06/2011 tarih ve 27977 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kooperatifler Ve Üst Kuruluşlarının Yönetim Kurulu Üyeleri Ve Denetçileri İle Bunların Eş Ve Hısımlarının Bağdaşmayan Görevlerine İlişkin Tebliğ Madde 3/1

8) malicozum/104malicozum/7%20merdan%20caliskan.pdf

Zira düzenlemede kooperatif veya üst kuruluşun yönetim ve denetim kurulu üyelerinin, diğer şirket, vakıf ve diğer teşekküllerde personel veya başka bir ad altında **“ücretli olarak”** çalışmayacakları belirtilmiş, ancak maddenin ikinci ve beşinci fıkraları diğer görevlerde, **“ücretsiz”** de olsa, çalışmayı olanaksız hale getirmiş olduğundan kooperatif yönetim ve denetim kurulu üyelerinin yasak kapsamındaki kuruluşlarda ücretli veya ücretsiz olarak görev almaları mümkün gözükmemektedir.⁹

Buradan hareketle kooperatif ve üst kuruluşlardaki yönetim ve denetim kurulu üyelerinin bu kuruluşların hissedarı oldukları şirketlerde, katıldıkları vakıflarda ve teşekküllerde ücretli veya ücretsiz olarak yönetim ve denetim kurulu üyeliği yapmaları mümkün olmadığı gibi ücret karşılığı personel olarak çalışmaları da imkan dahilinde görünmemektedir.

Buradaki personel kapsamına müdür, genel müdür, danışman, muhasebeci, şoför, bekçi, şef, işçi, mevsimlik işçi gibi görevlerin girdiğini söylemek mümkündür.

III - YÖNETİM VE DENETİM KURULU ÜYELERİNİN YAKINLARININ DURUMU

Bağdaşmayan görev yasağı kooperatif ve üst kuruluşları yönetim ve denetim kurulu üyelerinin yanında bunların eş ve ikinci derece dahil kan ve sıhri hısımlarını da kapsamaktadır.(KK Ek Md.3/2)

Buna göre kooperatif yönetim ve denetim kurulu üyelerinin eşi, annesi, babası, eşinin annesi ve babası, çocukları, anneanne, dedeler, babaanne, torunlar, kardeşler, eşin anneannesi, dedeleri, babaannesi ile eşin kardeşleri, yasak kapsamında yer almaktadır.

Bununla birlikte, düzenlemede hısımlar için getirilmiş olan yasağın kapsamı şirketler bakımından daraltılmış, buna göre kooperatif ve üst kuruluşların % 50'den fazla hissedarı oldukları şirketlerle sınırlı tutulmuş, ancak vakıf ve teşekküller bakımından bir değişiklik öngörülmemiştir.

Dolayısıyla, örneğin bir kooperatifin % 40 hissedarı olduğu bir anonim şirkette kooperatif yönetim ve denetim kurulu üyelerinin herhangi bir görev almaları mümkün olmamakla birlikte bu kişinin eşi, kardeşi gibi bir yakınının görev almasına yasal yönden bir engel bulunmamaktadır.

Ancak, kooperatifin hisse oranının artması ve bu oranın % 50'yi aşması halinde yönetim veya denetim kurulu üyesinin yakınının da göreve devam etmesi mümkün olmamaktadır.

Diğer yandan kooperatiflerin yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerinin eş ve hısımlarının, üst birliğe bağlı diğer kooperatiflerde görev alması, Kanunun Ek 3 üncü maddesi ile getirilen bağdaşmayan görev kapsamına girmemektedir.¹⁰

Bunun yanında kooperatif yönetim ve denetim kurulu üyelerinin belirli derece yakınlarının üstlenecekleri görevler ile ilgili düzenlemede özellikle ücretli görev almadan söz edilmektedir.

Bu durum anılan kişilerin ücret karşılığı olmaksızın veya başkaca bir kazanım karşılığı görev alıp alamayacakları tartışmasını da beraberinde getirmektedir.

Kanımızca gerek düzenlemenin amacı ve gerekse lafzı dikkate alındığında yönetim ve denetim kurulu üyelikleri haricindeki görevlerin ücret veya ücret dışı bir menfaat veya kazanım karşılığı

9) malicozum/104malicozum/7%20merdan%20caliskan.pdf

10) Bkz. 27/06/2011 tarih ve 27977 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kooperatifler Ve Üst Kuruluşlarının Yönetim Kurulu Üyeleri Ve Denetçileri İle Bunların Eş Ve Hısımlarının Bağdaşmayan Görevlerine İlişkin Tebliğ Madde 6/3

yapılması yasak kapsamına girmekte, ücretsiz yapılacak bir hizmet ise kapsam dışında kalmaktadır.

Kooperatif yönetim kurulu üyeleri ile denetçilerinin düzenlemenin yürürlüğü öncesinde sürdürdükleri görevlerin düzenlemeyle birlikte bir görev ile sınırlandırılması kabul edilmiş olduğu halde bunların yakınlarının düzenlemeden önceki kazanılmış hakları saklı tutmuştur.

Zira, konuyla ilgili tebliğde¹¹ Kooperatif ve üst kuruluşlarının yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerinin eş ve hısımlarının düzenlemenin yürürlük tarihi olan 12/04/2011'den önce yürüttükleri bağdaşmayan görevlerini sürdürmeye devam edecekleri, ancak, bunların görev veya sözleşme dönemlerinin sona ermesi durumunda, yeni görevlendirme ve atamalarda veya sözleşmelerin yenilenmesinde bağdaşmayan görev yasağına uygun hareket etmeleri gerektiği, aynı şekilde, yasağın yürürlüğe girmesinden sonra bağdaşmayan görevi yürütenlerin, eş ve hısımlarının kooperatif ve üst kuruluş yönetim kurulu üyeliğine veya denetçiliğine sonradan seçilmesi durumunda da görevlerini yürütmeye devam edecekleri belirtilmiştir.

Buna göre örneğin, düzenlemenin yürürlük tarihi olan 12/04/2011 tarihi itibarıyla bir kooperatifte yönetim kurulu üyelerinden birinin eşinin veya çocuğunun personel olarak istihdamı söz konusu ise, gerek bu kişi ve gerekse ilgili yönetim kurulu üyesi söz konusu görevine devam edecek, ancak bu personelin hizmet akdinin sona ermesi durumunda yeniden kooperatifte istihdamı söz konusu olamayacaktır.

Aynı şekilde geçici/mevsimlik olarak çalışanların geçici kadrolardan daimi kadrolara geçirilmesi veya daimi ya da geçici/mevsimlik çalışanların iş akitlerinin sona ermesinden sonra yeniden işe alınmaları söz konusu olduğunda, bağdaşmayan görev alma yasağı gündeme gelecektir.¹²

IV - YASAK KAPSAMINA GİRENLERİN YAPABİLECEKLERİ TERCİHLER

Düzenlemede yasak kapsamına giren görevleri yürütenlere seçimlik haklar tanınmıştır.

Buna göre diğer görevleri bulunmasına rağmen kooperatif ve üst kuruluşlarında yönetim kurulu üyesi veya denetçi olarak seçilenler seçildikleri tarih itibarıyla diğer görevlerinden ayrılmakla yükümlü bulunmaktadır.

Bu görevlerinden ayrılmayanların yönetim kurulu üyeliğine veya denetçiliğe seçilmelerine ilişkin işlemler hükümsüz olacağı gibi, seçildikten sonra yasak kapsamına giren görevleri üstlenenlerin de sonradan edindikleri görevlere ilişkin karar ve sözleşmeler hükümsüz hale gelecektir.

Seçilme veya görevlendirme işlemleri ile sözleşmeleri hükümsüz olanlara, herhangi bir ad altında ücret, maaş, huzur hakkı gibi bir ödeme yapılamayacak ve menfaat temin edilemeyecektir.¹³

Bu durumda, hükümsüz sayılan yönetim ya da denetim kurulu üyeliklerinden boşalan yerlere yedek üyeler çağrılacaktır. (KK Ek Md.3/2)

11) Bkz. 27/06/2011 tarih ve 27977 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kooperatifler Ve Üst Kuruluşlarının Yönetim Kurulu Üyeleri Ve Denetçileri İle Bunların Eş Ve Hısımlarının Bağdaşmayan Görevlerine İlişkin Tebliğ Madde 6/2

12) Bkz. 27/06/2011 tarih ve 27977 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kooperatifler Ve Üst Kuruluşlarının Yönetim Kurulu Üyeleri Ve Denetçileri İle Bunların Eş Ve Hısımlarının Bağdaşmayan Görevlerine İlişkin Tebliğ Madde 6/2

13) Bkz. 27/06/2011 tarih ve 27977 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kooperatifler Ve Üst Kuruluşlarının Yönetim Kurulu Üyeleri Ve Denetçileri İle Bunların Eş Ve Hısımlarının Bağdaşmayan Görevlerine İlişkin Tebliğ Madde 7/2

Bu yolla da boşalan üyeliklerin doldurulamaması durumunda, ana sözleşmelerin ilgili hükümlerine göre hareket edilecektir.¹⁴

Bununla birlikte düzenlemenin yürürlüğe girdiği tarih itibariyle yasağa aykırı görev yapmakta olanların da anılan tarihten itibaren üç ay içinde söz konusu görevlerden sadece birisini tercih ederek diğer görevlerinden ayrılmaları zorunlu tutulduğundan (KK Ek Md.3/5), düzenlemenin yürürlüğe girmiş olduğu 12/04/2011 tarihi itibariyle yasak kapsamına giren görevleri yürütenlerin azami 12/07/2011 tarihine kadar iki görevden yalnızca birini tercih etmesi gerekmektedir.

Belirtilen süre içinde tercihte bulunmayanların seçilmiş oldukları kooperatif veya üst kuruluşlarındaki yönetim veya denetim kurulu üyeliği görevleri dışındaki görevlerinin tamamının kendiliğinden sona ereceği hükmüne bağlandığından, üç aylık süre içinde tercihte bulunmayanların görevi bu sürenin sona ermesi ile tek göreve düşürülmüştür.

V - SONUÇ

Özellikle kooperatifler ve üst kuruluşlarının organik bağı olan işletmeler, şirketler ve diğer ortaklıklarda keyfi ve kişisel amaçlarla görev edinmelere meydan verilmemesi amacıyla bu kuruluşlara bağdaşmayan görev yasağı getirilmiş, buna göre kooperatif ve üst kuruluşlarının yönetim ve denetim kurulu üyeleri bu kuruluşların hissedar oldukları şirketler, katıldıkları vakıflar, dernekler, iş ortaklıkları gibi kurumlarda yönetim kurulu üyesi veya denetçi olamayacakları gibi personel veya başka bir şekilde ücretli/ücretsiz olarak görev alamayacaklardır.

Uygulamada ikinci görev yasağı olarak da adlandırılan bu yasağın kapsamı yönetim kurulu üyeleri ile denetçilerin eş ve ikinci dereceye kadar olan kan ve sıhrî hısımlarını da kapsayacak şekilde genişletilmiş olmakla birlikte hısımların kooperatif kuruluşların % 50'sinden fazla hissedar oldukları şirketlerde yönetim ve denetim kurulu üyesi veya ücretli personel olmaları men edilmiştir.

Bağdaşmayan görev yasağının olup olmadığı yönündeki araştırmayı yerine getirmek görevi de denetçilere yüklenmiş; ayrıca seçilme veya görevlendirme işlemleri ile sözleşmeleri hükümsüz olanlara, herhangi bir ad altında ücret, maaş, huzur hakkı gibi bir ödeme yapılması ve menfaat temin edilmesi de yasaklanmıştır.

---

14) Bkz. 27/06/2011 tarih ve 27977 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kooperatifler Ve Üst Kuruluşlarının Yönetim Kurulu Üyeleri Ve Denetçileri İle Bunların Eş Ve Hısımlarının Bağdaşmayan Görevlerine İlişkin Tebliğ Madde 4/4

KOOPERATİFLER VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

Arda ÖZÇAĞLAR*

*Sürdürülebilir Kalkınma Geleceğin Barış Politikasıdır.
Dr. Klaus TOPFER*

*Kooperatif İşletmeler Daha İyi Bir Dünya Kurar.
Anonim*

Giriş

Kooperatiflerin diğer işletmelerden en önemli farkı hem ekonomik hem de sosyal yönden faaliyet göstermeleridir.

Kooperatifler, özellikle sosyal yönden ortaklarına ve toplumun yararına projeler üretmektedir.

Bu kapsamda kooperatifler, sürdürülebilir kalkınma konusunda hem dünyada hem de ülkemizde çeşitli alanlarda faaliyet göstermektedir.

Bu faaliyetler, kooperatifçilik ilkeleri arasında yer alan toplumsal sorumluluk ilkesine açısından iyi örnekler oluşturmaktadır. Bu çalışmada kooperatiflerin sürdürülebilir kalkınmaya olan katkıları incelenmiştir.

Sürdürülebilir Kalkınma

1987 yılında, Bruntland Komisyonu tarafından yayımlanan **“Our Common Future”** raporunda ekonomik kalkınma ile çevresel istikrarın sağlanması arasında güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Bu ilişkinin de sürdürülebilir kalkınmanın temel yapı taşını oluşturduğu belirtilmiştir.

Raporda, ilk kez sürdürülebilir kalkınmanın tanımı yapılmıştır. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma; gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama olanaklarını ellerinden almadan şimdiki neslin ihtiyaçlarının karşılanması olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmada karar alma süreci kalkınmanın uzun dönemde sağlanması için ekonomik, çevresel ve sosyal etkenlerin bir arada değerlendirilmesini gerektirmektedir (Emas,2015).

*Gümrük ve Ticaret Uzman Yardımcısı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, a.ozcaglar@gtb.gov.tr.

Bu çalışmaya değerli katkılarıyla destek olan Gümrük ve Ticaret Uzman Yardımcısı Melike DAVASLI'ya teşekkürlerimi sunarım.

2000 yılında, Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kabul edilen **“Binyıl Kalkınma Hedefleri”** bildirisinde 2015 yılına kadar BM’ye üye devletler tarafından yerine getirilmesi gereken 8 hedef bulunmaktadır.

Bu hedefler, aşırı yoksulluğun azaltılması, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, evrensel ilköğretimin gerçekleştirilmesi, çocuk ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve kalkınma için küresel bir ortaklık geliştirilmesi başlıklarından oluşmaktadır. BM’nin Binyıl Kalkınma Hedefleri 2015 raporuna göre, belirlenen 8 hedefin büyük çoğunluğu bazı eksikliklere rağmen büyük oranda gerçekleştirilmiştir (UN, 2015).

BM’nin üye devletleri, 2015 yılında **“Binyıl Kalkınma Hedeflerini”**nin devamı niteliğinde olan Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde, 2030 yılına kadar yoksulluğu azaltmak, eşitsizlik ve adaletsizlikle mücadele, ekonomik büyüme, enerji, sürdürülebilir tüketim ve üretim, sanayileşme ve iklim değişikliği ile ilgili konuları içeren 17 hedefi kabul etmiştir. (UN,2015).

BM, sürdürülebilir kalkınmanın kooperatifler aracılığıyla olacağını vurgulamaktadır. Tüm dünyada 1 Milyar ortağa sahip olan kooperatif hareketi BM’nin kalkınma hedeflerine ulaşmasında en büyük aracı kuruluş olarak görülmektedir.

Bu kapsamda, BM tarafından 2014 yılı Kooperatifler Günü’nün teması ‘Kooperatif İşletmeler Herkes İçin Sürdürülebilir Kalkınma Sağlar’ olarak belirlenmiştir. Dünya Örnekleriyle Kooperatiflerde Sürdürülebilir Kalkınma Kooperatifler, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleşmesinde büyük öneme sahip işletmelerdir.

2015’te Uluslararası Kooperatif Alyansı (ICA) ve Dünya Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yayımlanan raporda sürdürülebilir kalkınmanın 12 hedefi belirlenmiştir.

Bu hedefler: açlıkla mücadele, kadın-erkek eşitliği, hayat boyu öğrenme ve kaliteli eğitim, sağlıklı bireyler, gıda güvenliği ve iyi beslenme, su kaynaklarının eşit dağıtılması, sürdürülebilir güvenli enerji, iş imkânlarının yaratılması ve adil kalkınma, doğal kaynakların sürdürülebilirliği, iyi yönetim ve verimli kurumlar, istikrarlı ve barışçıl toplumlar ve küresel finansal sistemlerin istikrarı olarak belirlenmiştir.

Kooperatifler, tüm dünyada açlıkla mücadelenin yapılmasında görev alan önemli teşebbüsler arasında yer almaktadır.

Bu çerçevede kooperatifler, ortaklarına ekonomik fırsatlar sağlamakta, dezavantajlı grupların ihtiyaçlarını karşılamakta ve yoksulların hayatlarını devam ettirebilmesi için gerekli önlemleri alan kuruluşlardır.

Özellikle açlık seviyesinin yüksek olduğu Afrika ülkelerinde tarımsal kooperatifler açlıkla mücadelede önemli rol oynayan işletmelerdir.

Örneğin, Tanzanya’da bulunan süt ve kahve gibi alanlarda faaliyet gösteren kooperatiflerin ürünlerinin pazarlamasından elde edilen gelir kooperatif ortaklarının çocuklarının eğitiminde kullanılmakta, Mısır’da 4 milyon çiftçi tarım satış kooperatifleri aracılığıyla pazarlanan ürünlerinden gelir ile yaşamı devam ettirmekte ve Etiyopya’da yaklaşık 1 milyon çiftçi gelirlerini tarımsal kooperatifler aracılığıyla sağlamaktadır (ILO, 2015).

Kooperatifler, kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik faaliyet gösteren kuruluşlardır. Örneğin: Japonya’da tüketim kooperatiflerinin ortaklarının %95’lik kısmını kadınlar oluşturmaktadır. Son yıllarda Afrika’da bulunan kooperatiflere ortak olan kadın sayısında da artışlar gözle çarpılmaktadır.

Örneğin, Tanzanya'da bulunan finansal kooperatiflere üye olan kadın ortak sayısı %43'lere ulaşmıştır. Kooperatifler, sürdürülebilir enerji için de anahtar kuruluşlardır.

Bu kapsamda enerjiye erişim, enerji verimliliği ve enerji atıklarının önlenmesi gibi konularda kooperatifler önemli görevler üstlenmişlerdir.

Özellikle, yenilebilir enerji kaynakları olan güneş ve rüzgâr enerjisi alanında faaliyet gösteren enerji kooperatifleri dünyanın her yerinde bulunmaktadır. Örneğin, ABD'nin kırsal yerleşim alanlarında elektriğin büyük bir kısmı enerji kooperatifleri tarafından üretilmektedir.

ABD'nin genelinde ise enerji kooperatifleri ülkenin %42'sine enerji dağıtımını yapmaktadırlar.

Kooperatifler, istihdam yaratma ve adil kalkınma konusunda da faaliyet yürüten önemli kuruluşlar arasında sayılmaktadır. ICA'nın verilerine göre kooperatifler 100 milyondan fazla kişiye istihdam imkânı sağlamaktadır.

Kooperatifler, gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler arasında meydana gelen ticaret açığının kapanmasında da önemli roller üstlenmişlerdir. Bu kapsamda kooperatifler gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler arasında serbest ticaret ve diğer alternatif ticaret imkânları aracılığıyla bu açığın kapanmasına yardımcı olmaktadır.

Serbest ticaret anlaşmaları çerçevesinde gelişmemiş güney ülkelerinde bulunan kooperatifler tarafından ihraç edilen kahve, çay, kakao, şeker, bal, muz, şarap ve çiçek gibi tarım ürünleri gelişmiş kuzey ülkeleri arasında bir köprü kurmaktadır.

Örneğin Gana'da faaliyet gösteren "**Kuapa Kokoo**" çok amaçlı kooperatifi 50 bin çiftçi ortağı ve 1650 kooperatifi ile ülkenin kakao üretiminin %10'na sahiptir. Aynı zamanda bu kooperatif, uluslararası pazar standartlarda kabul edilmiş kakao üretmeye başlamış ve hatta İngiltere'de kakao çekirdeği alımı yapan bir şirket kurmuştur.

Kooperatifler, iyi yönetim sistemlerine sahip işletmelerdir. Öncelikle, kooperatifler ortakları tarafından yönetilen demokratik oluşumlardır. Kooperatif işletmelerin demokratik işletmeler olduğunun en önemli kanıtı bir ortak bir oy sistemidir.

Bu nedenle, kooperatiflerin tamamen ortaklarının alacağı kararlar doğrultusunda yönetildiği bilinmektedir.

İyi yönetim denilince akla gelen açıklık, sorumluluk, hesap verilebilirlik, hukuka uygunluk ve çalışanların ihtiyaçlarına karşılık verme gibi kavramlar kooperatiflerin de özellikleri arasında sayılmaktadır.

Her yıl şirketlerin vergilerinin zamanında ödenip ödenmediği ve vergi kaçırmanın en az olduğu işletmelerin sıralamasını yapan Fair Tax Mark (FTM) kuruluşunun son yıllarda açıkladığı listelerde kooperatif işletmelerin ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir (Bibby, 2014).

Ayrıca, kooperatifler iyi yönetim prensipleri altında faaliyet gösterirken sadece ekonomik değil sosyal yönden de girişimlerde bulunmaktadır.

Örneğin, İngiltere'de faaliyet gösteren perakende kooperatif hareketi ilk günlerinden beri hem ekonomik hem de sosyal yönden çalışmalar yürütmektedir.

Kooperatiflere yönelik vaka çalışması yapan **ILO COOP AFRICA** teknik ekibi, kooperatif genel kurulları, seçilmiş yönetim kurulu üyeleri, kooperatif temsilcileri ve kooperatif içerisinde farklı

alanlarda oluşturulmuş komiteleri karar alırken aralarında daha az çatışma yaşandığını tespit etmiştir (Wanyama,2008: 25).

Türkiye Örnekleriyle Kooperatiflerde Sürdürülebilir Kalkınma

Türkiye’de faaliyet gösteren kooperatifler, sürdürülebilir kalkınmaya destek olacak projeler üretmektedir.

Ülkemizde, kooperatiflerin sürdürülebilir kalkınma hedefleri arasında sayılan iyi yönetim, kadın-erkek eşitliği, doğal kaynakların sürdürülebilirliği gibi konulara yönelik faaliyetlerde bulunduğu bilinmektedir (ILO,2015).

Kooperatiflerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden iyi yönetim çerçevesinde tarım satış kooperatifleri ve birliklerinde bazı gelişmelerin yaşandığı görülmektedir.

Bu kapsamda, 2012 yılında hazırlanan Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı’nın (TÜKOSEP) altıncı maddesine **“Kooperatiflerde kurumsal ve profesyonel yönetim kapasitesinin artırılacaktır”** hedefi eklenmiştir.

Bu hedef çerçevesinde Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu ve Anasözleşmelerine kurumsal yönetim anlayışına uygun değişiklikler yapılmıştır.

Kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasında kooperatiflerin de rolü bulunmaktadır.

Bu kapsamda, kadın iş gücünün ekonomiye kazandırılması, kadınların sosyal ve kültürel faaliyetlerinin geliştirilmesi, korunması ve desteklenmesi amacıyla **“Kadın Kooperatifi”** anasözleşmesi hazırlanmıştır (GTB,2014).

Ayrıca, TÜKOSEP’in faaliyetleri arasında **“Kadınlarımızın girişimcilik kabiliyetlerinin artırılması ve ekonomide bir aktör olarak yer almalarının sağlanması için kooperatifler çatısı altında örgütlenmeleri yönünde çalışmalarda bulunulacaktır.”** maddesi bulunmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınmanın temel hedefleri arasında bulunan doğal kaynakların sürdürülebilirliği konusunda ülkemiz kooperatiflerinin önemli projeleri ve faaliyetleri bulunmaktadır. Söz konusu proje ve faaliyetlere aşağıda yer verilmiştir.

Marmara Zeytin Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (**MARMARABİRLİK**), zeytin atıklarından enerji üretimi sağlayacak olan projeyi **TUBİTAK**’ında desteği ile faaliyet geçirmiştir.

Proje kapsamında, 500kg/saat kapasiteli enerji tesisinden yılda 2 milyon kilowat saat elektrik enerjisi üretilmektedir.

Ayrıca, elektrik enerjisi üretilirken ortaya çıkan atık ısı ile zeytin karasuyu buharlaştırılarak artılmaktadır. Böylece, hem işletmenin karasuyunu bertaraf etmesi için yaptığı harcama son bulmakta hem de atık sular arıtılabilirlik çalışmaları kapsamında doğaya temiz olarak verilmektedir.

Ayrıca, **MARMARABİRLİK** Uludağ Üniversitesi ile ortaklaşa yürüttüğü proje kapsamında zeytin budama atıkları ve organik hayvan gübresinden oluşan organik gübre üretimi gerçekleştirmeyi planlamaktadır.

Bu proje ile çevreye zarar vermeden toprak için son derece yararlı olan organik gübrenin üretilerek olup kimyasal gübrenin çevreye vermiş olduğu zarar en az indirilecektir.

Trakya Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (**TRAKYABİRLİK**), ayçiçeğin işlenmesi sonucunda ayrılan kabuğu buhar santralinde yüksek verimli kabuk kazanlarında yakarak tesisinin enerji ihtiyacının bir kısmını karşılamaktadır. Ayçiçeği kabuğunun ısıl değerinin 4.000-4.100 Kcal civarında olup yerli kömürün ısıl değeri ile eşdeğer enerji verdiği bilinmektedir (Davaslı,2016).

Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği ile ILB Helios Enerji arasında 2.500 çiftçi ortağın katılımıyla güneş enerjisi santrali kurulumu konusunda mutabakat imzalanmıştır. Üç aşamadan oluşan proje kapsamında ilk aşamada 500 Mwp, ikinci aşamada 1.000 Mwp ve üçüncü aşamada 1.000 Mwp olmak üzere toplamda 2.500 Mwp gücünde fotovoltaik santral kurulması hedeflenmektedir.

Pancar Ekicileri Kooperatifi Birliği (**PANKOBİRLİK**)'in iştiraki olan Konya şeker, şeker pancarı, mısır, buğday ve patates gibi bitkilerden biyoetanol üretmektedir. Biyoetanol, araçlarda benzin ve motorin gibi ürünlere harmanlanarak veya direk yakıt olarak kullanılabilir. Biyoetanol kullanımı çevre kirliliğine sebep olan emisyon gazı değerlerinin yüzde 85'e kadar azaltılmasını sağlamaktadır. Sedibey Dondurulmuş Patates tesislerinde patates kabuklarından biyogaz enerjisi üretilerek tesisin enerji ihtiyacının yüzde 70'i karşılanmaktadır.

Atık olarak çöpe gidecek olan bitkisel atıkların enerjiye dönüştürülmesi Pankobirlik iştiraki olan Konya şeker'in verimliliğini arttırırken, şeker pancarı üreticisinin maliyetlerini azaltmakta ve sermayesine katkılar sağlamaktadır (Davaslı,2016).

Sonuç

Kooperatifler, ülkemizde ve dünyada sürdürülebilir kalkınmaya yönelik çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Özellikle, ülkemizde tarımsal alanda faaliyet gösteren kooperatiflerin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik proje ve faaliyetleri dünyaya örnek olmaktadır.

Gün geçtikçe artan enerji ihtiyacı, iyi yönetim eksikliği nedeniyle iflas eden ve yolsuzlukla mücadele eden işletmeler, kadın-erkek eşitsizliği, açlıkla mücadele eden ülkeler ve gelir dağılımındaki adaletsizlik gibi sorunların çözümünde kooperatiflerin önemi katbekat artmaktadır. Dolayısıyla, geleceğin barış politikası olarak bilinen sürdürülebilir kalkınmanın kooperatifler aracılığıyla gerçekleşmesi mümkündür.

Kaynakça

- 1) 2012-2016 Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı (TÜKOSEP).
- 2) Davaslı,M. 2016. Sürdürülebilir Kalkınma Ekseninde Geri Dönüşüm Kooperatifleri Ve Farklı Türdeki Kooperatiflerde Geri Dönüşüm,(Uzmanlık Tezi). Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğu, Ankara.
- 3) Emas, R.,2015. The Concept of Sustainable Development: Definition and Defining Principles, Florida International University.
- 4) GTB,2014. Kooperatifçilik ve Kadın Kooperatifleri.
- 5) ILO,2015. Cooperatives and The Sustainable Development Goals: A contribution to the post-2015 development debate.
- 6) UN,2015. Global Sustainable Development Report.
- 7) Wanyama, F. O. 2008. "The qualitative and quantitative growth of the cooperative movement in Kenya" in Develtere et al, Cooperating out of poverty: The renaissance of the African cooperative movement, (Geneva, ILO), ss. 91-127.

Mustafa YAVUZ*

KOOPERATİFÇİLİĞİN EVRENSEL İLKELERİ

1. GİRİŞ

Kooperatifler, kişilerin ekonomik, sosyal ve kültürel gereksinim ve isteklerini gerçekleştirmek için aynı amacı güden kişilerle müştereken gerçekleştirilen ve demokratik kurallara ve gönüllülük esasına dayalı özerk kuruluşlardır.

Dünyada, bugünkü manada ilk kooperatif, 1844 yılında İngiltere’de Rochdale kasabasında, Rochdale öncüleri adı verilen 28 işçi tarafından kurulan bir tüketim kooperatiftir. Rochdale öncüleri, kooperatiflerin daha iyi işleyebilmesi için birtakım kurallar (*ilkeler*) benimsemiştir.¹ Buradan hareketle kooperatifçilik ilkeleri, ilk defa Uluslararası Kooperatifler Birliğinin (*International Cooperative Alliance-ICA*) 1937 yılında Paris’te yapılan Kongresinde, zorunlu olan (mutlak) ve zorunlu olmayan (*ikinci derecede*) ilkeler şeklinde kabul edilmiştir.

1966 yılında Viyana’da yapılan 23. Kongrede altı ilke üzerinde anlaşma sağlanmış ve ikili ayırmadan (*zorunlu olan ve olmayandan*) vazgeçilmiştir. ICA tarafından kabul edilen ilkeler 1980’li yıllara gelindiğinde yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Nihayetinde kooperatifçilik ilkeleri (*co-operative principles*), ICA’nın 1995 yılında İngiltere’nin Manchester şehrinde yapılan 31. Kongresinde tartışılarak yeniden belirlenmiş ve sayıları altıdan yediye çıkarılmıştır.

Bu ilkeler şunlardır: Gönüllü ve açık ortaklık ilkesi, ortakların demokratik yönetimi ilkesi, ortağın ekonomik katılımı ilkesi, özerklik ve bağımsızlık ilkesi, eğitim, öğretim ve bilgilendirme ilkesi, kooperatiflerarası işbirliği ilkesi ve toplumsal sorumluluk ilkesidir. Kooperatifçilik ilkeleri; kooperatifleri, ticaret şirketi, vakıf ve dernek gibi kuruluşlardan ayırt etmeyi yarayan kooperatifçiliğin olmazsa olmaz temel esaslarıdır. İşte bu çalışmada, kooperatifçiliğin evrensel ilkeleri tüm yönleriyle ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

2. KOOPERATİFÇİLİK İLKELERİ

2.1. Gönüllü ve Açık Ortaklık (Voluntary and Open Membership) İlkesi²

Öğretide “**açık kapı ilkesi**” olarak da adlandırılan gönüllü ve serbest giriş ilkesi, kooperatif hizmetlerinden yararlanmak isteyen ve ortaklık koşullarını taşıyan herkesin; sosyal, politik, ırk, din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin gönüllü olarak kooperatiflere girip çıkabilmesini ifade

***Gümrük ve Ticaret Uzmanı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, mustafa.yavuz@gtb.gov.tr**

1) Ferhat Erçin, *Türk Hukukunda Kooperatif Tüzel Kişiliğinin Ayırıcı Özellikleri*, Der Yayınları, İstanbul 2005, s.184.

2) Mustafa Yavuz, *Kooperatiflerde Açık Kapı İlkesi ve Bu İlkeye Getirilen Sınırlamalar*, Karınca Dergisi, Haziran 2016, Y.83, S.954, s.11.

etmektedir. 1163 sayılı Kooperatifler Kanununda³ (KoopK) kooperatifler, değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklar olarak tanımlanmıştır. Kooperatifleri, sermaye şirketlerinden farklı kılan özelliklerin başında ortak sayısının her zaman değişebilir olması gelmektedir. Anılan Kanunda yapı kooperatifleri hariç olmak üzere ortak sayısına sınırlama getirilmemiştir. Söz konusu hususlar, gönüllü ve serbest giriş ilkesinin ülkemizde açıkça benimsendiğini göstermektedir. Gönüllü ve serbest giriş ilkesine göre, gerçek veya tüzel kişi olması fark etmeksizin ortaklık şartlarını taşıyan herkes kooperatife ortak olabileceği gibi, isteyen her ortak kendi özgür iradesiyle ve dilediği zaman kooperatiften çıkabilir. Bir başka ifadeyle, kooperatiflere giriş ve çıkış kişinin isteğine bağlıdır ve tamamen serbesttir. Hiç kimse kooperatife girmeye, ortak olarak kalmaya veya kooperatiften çıkmaya zorlanamaz. Özellikle kooperatiflere ortak alınmasında, siyasi, dini ve buna benzer ayrımcılık yapılamaz. Ancak kooperatiflere girme ve çıkma serbestisi bazı kısıtlamalara tabidir. Zira kooperatiflere ortak olmak ve ortaklıktan çıkmak, kanun ve/veya anasözleşmede belirtilen esaslara göre yapılabilir. Bu durum, söz konusu ilkenin ihlali anlamına gelmez; bilakis mezkûr ilke kooperatifleri ve ortakları korumayı amaçlamaktadır.

2.2. Ortakların Demokratik Yönetimi (Democratic Member Control) İlkesi

Kooperatifler, politika oluşturma ve karar alma süreçlerine katılan ortaklarca denetlenen demokratik kuruluşlardır. Seçilmiş temsilci olarak hizmet edenler, ortaklara karşı sorumludur. Kooperatiflerde ortaklar eşit oy hakkına sahiptir (*her ortağa bir oy hakkı; bir kişi, bir oy - one member, one vote*). Diğer düzeydeki kooperatif kuruluşlarında (kooperatif üst kuruluşlarında) ise oy hakkı demokratik bir yaklaşımla düzenlenir (*Co-operative principles-ICA*).⁴

Kooperatifler kuruluş amaçlarına ulaşmak üzere ifa ettikleri faaliyetleri gerçekleştirmek için çeşitli kararlar alırlar ve uygulamalarda bulunurlar. Kooperatiflerin bu faaliyetleri demokratik yollarla seçilmiş denetim kurulları ve hukuka uygun olarak ortakları tarafından denetlenirler. Yönetime katılmada, seçme ve seçilmede, oy kullanılmasında eşitlik esastır ve mutlaklıdır. Kooperatifçiliğin bu ilkesi de, diğer benzer kurum ve kuruluşlardan kooperatifleri ayıran, katılımda ve denetimde sermayenin değil, ortakların önemli olduğunu ortaya koyan bir ilkedir.⁵

2.3. Ortağın Ekonomik Katılımı (Member Economic Participation) İlkesi

ICA'nın 1966 yılında kabul ettiği kooperatifçilik ilkelerinden, sermayeye sınırlı faiz verilmesi ve risturn verilmesi ilkelerinin ortak çatı altında birleştirildiği ortağın ekonomik katılımı ilkesinin özünü, ortakların kooperatifin sermayesine adilane bir biçimde katılmaları ve kooperatifin sermayesini demokratik olarak kontrol altında tutmaları oluşturmaktadır.⁶

Ortaklar, kooperatiflerin sermayesine adil bir şekilde katkıda bulunur ve bunları demokratik olarak yönetirler. Bu sermayenin en azından bir kısmı genellikle kooperatifin ortak mülkiyetidir. Çoğunlukla ortaklar, ortaklığın bir koşulu olarak taahhüt edildiği üzere (*var ise*) sermaye üzerinden kısıtlı miktarda gelir elde ederler. Ortaklar gelir fazlasını, muhtemelen **“en azından bir kısmı taksim olunamaz kaynaklar”** oluşturma yoluyla kooperatiflerini geliştirme, kooperatifle yapmış oldukları işlemlerle orantılı olarak ortaklarına kâr sağlama ve ortaklarca onaylanan diğer

3) 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 10.05.1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

4) <http://ica.coop/en/whats-co-op/co-operative-identity-values-principles> (Erişim-23.02.2017).

5) http://ornekkredi.com.tr/sayfalar/31_d9faba6382cfe_7e0798d20f20425f0fb.pdf (Erişim-22.02.2017).

6) Erhan Günay, Kooperatiflerde Uyuşmazlık Rehberi, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015, s.114.

faaliyetlere destek olma gibi amaçların biri ya da tamamı için ayırırlar (*Co-operative principles-ICA*). Bu ilke, içeriği itibariyle kooperatiflerin ekonomik yapısına ilişkindir. Kooperatiflerin amacı, şirketler gibi kar elde edip ortaklara dağıtmak değildir. Ancak, iyi yönetilen bir kooperatifte, mali yıl sonunda olumlu gelir gider farkı elde edilebilir. Bu çerçevede, ortağın ekonomik katılımı ilkesinin yansıması olarak KoopK'da bazı hükümlere yer verilmiştir. Örneğin, mezkûr Kanunun 4. maddesi uyarınca kooperatif anasözleşmelerinde bulunması gereken zorunlu hükümlerden biri, yıllık gelir gider farkının (*risturnun*) hesaplanma ve kullanılma şekilleridir. Ayrıca, KoopK'nın "**gelir gider farkları, bölünmesi ve paylara faiz verilmesi**" başlıklı 38. maddesine göre, anasözleşmede aksine hüküm bulunmadığı takdirde ortaklarla yapılan muamelelerden bir yıllık faaliyet sonunda elde edilen hasılanın tamamı gelir gider farkı olarak kooperatifin yedek akçelerine eklenir. Anasözleşmede gelir gider farkının ortaklar arasında bölüşülmesi öngörülmüş ise bu bölünme ortakların muameleleri oranında yapılır.

Gelir-gider farkının en az % 50'si ortaklara dağıtıldıktan sonra, ortakların sermaye paylarına genel kurul kararı ile Devlet tahvillerine verilen en yüksek faiz haddini geçmemek üzere faiz ödenebileceği anasözleşme ile hükme bağlanabilir. Kooperatiflerde sermayeye sınırlı faiz verilmesi, kooperatifin sermaye ihtiyacını karşılamasını amaçlamaktadır. Sermayeye verilen faizin "**sınırlı**" tutulmasının gayesi ise kooperatiflerde sermayenin ön planda olmasını engel olmaktır. Öte yandan, ortak dışı işlemlerden elde edilen hasılanın ortaklara sermaye payları oranında dağıtılabileceği anasözleşmede ayrıca hükme bağlanabilir. Dağıtılmadığı takdirde, bunlar kooperatifin gelişmesine yarayacak işlerde kullanılmak üzere özel bir fonda toplanır.

2.4. Özerklik ve Bağımsızlık (Autonomy and Independence) İlkesi

ICA bildirgesinde özerklik ve bağımsızlık ilkesi, "**Kooperatifler özerk, kendi kendine yeten ve ortaklarınca yönetilen kuruluşlardır. Kooperatifler, hükümetler dâhil olmak üzere diğer kuruluşlarla bir anlaşmaya girmeleri ya da dış kaynaklar yoluyla sermayelerini artırmaları durumunda, bunu kooperatiflerin özerkliğini sürdürecektir ve ortaklarının demokratik yönetimini koruyacak şekilde gerçekleştirirler.**" şeklinde tanımlanmıştır (*Co-operative principles-ICA*). Kooperatiflerde özerklik ve bağımsızlık büyük önem taşır. Kooperatifler sadece ortaklarına karşı sorumludurlar. Aldıkları kararların ve yürüttükleri faaliyetlerin tamamı sadece ortaklarının hak ve menfaatlerini koruma amacına yöneliktir. Bununla birlikte, kooperatiflerde özerklik ifadesinden anlaşılması gereken, kooperatiflerin her koşul ve şartta dokunulmaz olmaları değildir. Şöyle ki, kooperatiflerin kuruldukları andan itibaren devlet ile sıkı münasebetleri olmaktadır. Dolayısıyla kooperatifler, devlet ile ilişkilerinden kaçınılmaz bir biçimde etkilenmektedir. Zira kooperatiflerin çalışmalarının yasal sınırını hükümetler belli etmekte, kooperatifler için hazırlamış oldukları ekonomi, vergi, teşvik ve sosyal politikaları ile kooperatifleri etkilemektedir. Kooperatiflerin de devlet ile işbirliği yapma, anlaşma yapma gibi ilişkileri mevcuttur. Bu bağlamda, kooperatiflerin kanunlara ve kamu düzenine uyması gerekli, mutlak manada dokunulmazlık zırhına sahip olmayan ortaklıklardır. Ancak söz konusu karşılıklı ilişkiler de kooperatiflerin özerkliğine, demokratik yönetimlerine zarar vermeyecek mahiyette olmalıdır.⁷

Bu ilkeye uygun şekilde, tarım satış kooperatif ve birliklerine ilişkin 2000 yılında çıkarılan 4572 sayılı Kanun ile söz konusu kooperatif ve üst kuruluşların yönetiminde ortakların söz sahibi olması ve Devletin müdahalesinin kaldırılması amaçlanmıştır. Geline nokta, bu kuruluşların, kooperatifçilik ve kurumsal yönetim ilkelerine uygun olarak yönetilmeleri, özerk, güçlü ve bağımsız mali yapıyla piyasa koşullarında etkin, verimli ve sürdürülebilir bir şekilde faaliyet göstermeleri için önemli adımlar atılmıştır.

7) Ali Said Yazıcı, 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununa Göre Kooperatiflerin Denetimi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2016, s.34.

2.5. Eğitim, Öğretim ve Bilgilendirme (Education, Training and Information) İlkesi

Kooperatifler, ortaklarına, seçilmiş temsilcilerine, yöneticilerine ve çalışanlarına kooperatiflerinin gelişimine etkin bir şekilde katkıda bulunabilmeleri için eğitim ve öğretim imkânı sağlar. Kooperatifler genel kamuoyunu -özellikle de gençleri ve kamuoyunu oluşturanları- işbirliğinin şekli ve yararları konusunda bilgilendirirler (*Co-operative principles-ICA*). Kooperatiflerde başarı sağlanabilmesi için kooperatif ortakları ve yöneticileri ile halkın kooperatifçilik konusunda bilgili olması şarttır.

Şöyle ki; genel kurulda oy kullanacak, yöneticileri eleştirecek ortağın kooperatifçilik konusunda yeterli bilgiye sahip olması, hem kendisinin kooperatiften beklentilerinin karşılanabilmesi hem de kooperatifin arzu edilen başarıya ulaşmasında önemlidir. Eğitimden beklenen amaç ise karşı tarafın niteliğine göre değişir. Eğer ki, eğitim verilen kesim ortaklar ise burada amaç ortakları sadece alıcı ve satıcı pozisyonundan çıkartarak bilinçli kooperatifçiler haline getirmek ve ortaklar arasında dayanışma ve işbirliğini sağlamaktır. Kooperatif ortağı olmayan kişilere verilecek eğitimin amacı ise, bu kişilere kooperatifleri benimsetmek ve kooperatif ortağı olmaya özendirmeğidir.⁸ KoopK'da; kooperatif birlikleri, kooperatifler merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliğinin kuruluş amaçlarından biri **"kooperatifçiliği geliştirmek ve eğitim yapmak"** olarak gösterilmiş (md. 70) ve kooperatif merkez birliklerinin kendisine bağlı birlik ve kooperatiflerin eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını karşılayacağı ifade edilmiştir (md. 75).

Öte yandan, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Kooperatifçilik Genel Müdürlüğünün görevlerinden biri de, **"kooperatifçiliğin geliştirilmesi için gerekli tedbirleri almak ve uygulanmasını sağlamak, yayın, tanıtım ve eğitim faaliyetlerinde bulunmak"** olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede, anılan Genel Müdürlük tarafından kooperatifçiliğin geliştirilmesi ve kooperatifçilik bilincinin artırılması için zaman zaman kooperatif ortakları, yöneticileri ve diğer üçüncü kişilere yönelik eğitim programları düzenlenmektedir.

Ayrıca, ülkemizde 2017 yılı itibariyle Abant İzzet Baysal, Adıyaman, Adnan Menderes, Ahi Evran, Atatürk, Celâl Bayar, Çanakkale Onsekiz Mart, Namık Kemal ve Trakya Üniversitelerinde **"kooperatifçilik"** bölümü bulunmaktadır.⁹ Bunun yanında, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından orta öğretim kurumları öğrencilerini kooperatifçilik konusunda bilgilendirmek ve bilinçlendirmek amacıyla kooperatifçilik bilgisi dersi öğretim programı hazırlanmıştır. Eğitim, öğretim ve bilgilendirme ilkesi kapsamında, kooperatifçilik konusunda toplumun bilgilendirilmesi ve eğitilmesi bakımından söz konusu çalışmaların önemli olduğu, ancak yeterli olmadığı değerlendirilmektedir. Bu çalışma ve faaliyetlerin artırılması ve desteklenmesi kooperatifçiliğin gelişimi açısından gereklidir.

2.6. Kooperatiflerarası İşbirliği (Co-operation among Co-operatives) İlkesi

ICA'nın ilkelere ilişkin bildirgesinde, kooperatiflerarası işbirliği ilkesi, **"Kooperatifler, yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası oluşumlarla birlikte çalışarak ortaklarına daha etkin bir şekilde hizmet eder ve kooperatifçilik hareketini güçlendirir."** şeklinde ifade edilmiştir (Co-operative principles-ICA). Bu ilkenin temel amacı, yatay ve dikey işbirliğinin güçlendirilmesini, böylece güçlü kooperatiflerin ortaya çıkarılmasını ve özellikle yeni nesil kooperatifçiliğin gelişimini sağlamaktır. Kooperatiflerin kendi aralarında, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliği yapmaları teşvik edilmektedir. Ancak bu sayede, kooperatiflerin tam rekabet piyasasında ayakta kalabilecekleri, piyasadaki fiyatları oluşturmaktan çok piyasadaki fiyatlardan etkilenen

8) Ali Said Yazıcı, agt, s.36.

9) <http://www.derszamani.net/kooperatifcilik-bolumu-taban-puanlari.html> (Erişim-21.02.2017).

ekonomik birimler olmaktan kurtulabilecekleri söylenebilir.

Günümüzde, dünyanın en önde gelen 300 kooperatifçilik kuruluşuna bakıldığında, bu kuruluşların tamamının, kooperatifler arasında hem dikey hem de yatay bir işbirliği içerisine girdikleri görülmektedir. Yatay bütünleşme; yönetim giderlerinde, alım maliyetlerinde ve satış giderlerinin düşürülmesinde önemli kazanımlar sağlamaktadır. Dikey entegrasyon ise, aynı hammaddeyi kullanarak, farklı aşamalarda, farklı katma değerler oluşturarak nihai ürün üretilmesi durumunda söz konusu olmaktadır. ¹⁰

KoopK'nın 70. maddesinde yer alan; **“Kooperatiflerin müşterek menfaatlerini korumak, amaçlarını gerçekleştirmek için iktisadi faaliyette bulunmak, faaliyetlerini koordine etmek ve denetlemek, dış memleketlerle olan münasebetlerini düzenlemek, kooperatifçiliği geliştirmek ve eğitim yapmak, kooperatifçilik konularında tavsiyelerde bulunmak gibi hizmetlerin yerine getirilmesi için kooperatif birlikleri, kooperatifler merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği kurulur.”** şeklindeki hüküm, bahsi geçen ilkenin hayata geçirilmesine hizmet etmektedir.

2.7. Toplumsal Sorumluluk (Concern for Community) İlkesi

1995 yılında ilk defa kabul edilen toplumsal sorumluluk ilkesi, ICA bildirgesinde, **“Kooperatifler, ortaklarınca onaylanan politikalar aracılığıyla toplumlarının sürdürülebilir kalkınması için çalışırlar.”** şeklinde açıklanmıştır. Bu ilke kapsamında kooperatifler, çeşitli sosyal sorumluluk projeleri geliştirebilir veya geliştirilmiş sosyal sorumluluk projelerinde aktif rol alabilir. Kooperatiflerin bu tür sorumlulukları üstlenmeleri, onlara karşı güvenin ve tanınırlıklarının artmasına vesile olacaktır.

3. SONUÇ

Ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumayı amaçlayan kooperatiflerle ilgili olarak tarihsel süreç içerisinde bazı ilkeler benimsenmiştir. Bu ilkeler, kooperatifçilik hareketinin gelişmesi, kurumsallaşması, yön ve şeklinin belirlenmesi ile kooperatiflerin nitelendirilmesi, tanımlanması ve benzeri kuruluşlardan ayıt edilmesinde önem arz etmektedir. Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) tarafından kooperatifçilik ilkeleri ilk olarak 1937 yılında kabul edilmiş, 1966 ve 1995 yıllarında bu ilkelerde değişikliğe gidilmiştir. Hali hazırda geçerli olan ilkeler, İngiltere'nin Manchester şehrinde 1995 yılında yapılan 31. Kongrede tartışılarak belirlenmiş olan 7 kooperatifçilik ilkesidir. Söz konusu ilkeler şunlardır: Gönüllü ve açık ortaklık ilkesi, ortakların demokratik yönetimi ilkesi, ortağın ekonomik katılımı ilkesi, özerklik ve bağımsızlık ilkesi, eğitim, öğretim ve bilgilendirme ilkesi, kooperatiflerarası işbirliği ilkesi ve toplumsal sorumluluk ilkesidir. Ülkemizde kooperatifçilik alanında yapılan mevzuat düzenlemelerinde ve kooperatifçiliğe ilişkin sosyal, siyasal ve kültürel politikaların tespiti ve uygulanmasında bu ilkelerin göz önünde bulundurulması gerekli ve önemlidir.

10) http://ornekkredi.com.tr/sayfalar/31_d9faba6382cfe7e0798d20f20425f0fb.pdf (Erişim-23.02.2017).

Halim UTLU*

TARIM AR-GE PROJELERİNDE, HİBE DESTEK MİKTARI, 300 BİNDEN 3 MİLYON TL'YE ÇIKARILDI!?!...

Patlayıcı özellikte olmayan amonyum nitrathlı gübre üretim sistemleri yanında, etkili mikrobiyal, organik ve nano gübrelerin geliştirilmesi de destek kapsamına alındı...

Tarımsal sektörün ihtiyaç duyduğu öncelikli konularda; özel sektör **Ar-Ge** kültür ve kapasitesi ile yeni tür, çeşit, teknoloji, model, ürün vb. geliştirilmesi, çıktıların; çiftçiler ve tarımsal sanayicilere aktarılması amacıyla düzenlenen ve desteklenen, tarımda Araştırma Geliştirme (**Ar-Ge**) desteği, bu yıl tüm rekorları alt üst etti ve tam 10 kat artırıldı.

Her bir tarımsal araştırma ve geliştirme (**AR-GE**) projesine verilecek destek tutarı, 300 bin liradan, 3 milyon liraya çıkarıldı. Tescil, patent ve sertifikasyon giderleri, yurtiçi seyahat/nakliye giderleri, alet,makine, teçhizat, yazılım ve donanım giderleri proje kapsamında değerlendiriliyor...

Endemik ve ticarete konu süs bitkilerinin ıslahı

* Başkontrolör, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, halutlu@hotmail.com

Kültür bitkilerindeki zararlı organizmalara karşı yerli bitki koruma ürünlerinin geliştirilmesi,
Hayvancılık işletmelerinde (**büyükbaş, küçükbaş ve kanatlı**) iklim bölgelerine göre optimum işletme ölçeklerinin belirlenmesi ve maliyetlerinin araştırılması, verimlilik ve ekonomik analizlerinin yapılması, Endemik ve ticarete konu olan süs bitkilerinin ıslahı, yerel kışlık sebze ıslahı, yarı-yol materyallerinin üretimi ve çeşit geliştirilmesine yönelik çalışmalar,

Veteriner tıbbi ürünlerin geliştirilmesi, üretilmesi ve etkinliklerinin belirlenmesi, Y. tohum, pet yemi, arı, su, ipek böceği ürünlerinin geliştirilmesi Arı ve ipek böceği ürünleri (**polen, propolis, arı sütü, arı zehri, bal mumu vb.**) özelliklerin belirlenmesi ve üretim teknikleri ile yeni ürün geliştirilmesi,

Yeni pet yemleri ve teknolojileri geliştirilmesi,

Tarımda verim artırıcı,

maliyetleri düşürücü her türlü yerli tarım makinelerinin geliştirilmesi,

Hayvancılık ve su ürünlerinde verim artışına yönelik ıslah,

yetiştiricilik sistem ve teknoloji geliştirilmesi,

Yağlı tohumlu ve yem bitkilerinde yerli çeşitlerin geliştirilmesi ve üretime kazandırılması gibi,

her bir projeye 3 milyon TL'ye kadar hibe desteği veriliyor...

Destekten yararlanmak isteyenlerin,

4 Nisan 2017 tarihine kadar Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü'ne başvuru yapması gerekiyor.

Ar-Ge desteği 10 kat artırıldı

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü tarafından hazırlan "**12. Proje Çağrısı**" Programı çerçevesinde, 4 Nisan 2017 tarihine kadar devam edecek başvurular başladı. Yeni proje çağrısında Tarımda Araştırma Geliştirme (**Ar- Ge**)

desteği 10 kat artırıldı. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın her yıl araştırma projelerine yönelik kullandırdığı destek programı kapsamında, 2017 Ar-Ge Destek Programı için, proje başına geçen dönemden farklı olarak destek miktarı 10 kat artırıldı.

Destek tutarı, 2017 için 300 bin liradan, 3 milyon liraya çıkarıldı. Destekten yararlanmak isteyenlerin, 4 Nisan 2017 tarihine kadar başvuru yapmaları gerekiyor. Hibe programı 2007 başladı Araştırma- Geliştirme Destek Programı 12. Proje ağrısı Başvuru Kılavuzu'nda destek programı ile ilgili şu bilgilere yer veriliyor; *"Bakanlığımızca Tarım Kanununun 19/g maddesine dayanarak, Ar-Ge projelerine 2007 yılından itibaren Bakanlığın ve sektörün ihtiyaı olan konularda, araştırma geliştirme faaliyetlerinin yerine getirilebilmesi için, niversiteler, sivil toplum ve ifti kuruluşları, meslek kuruluşları ve özel sektör tarafından hazırlanan Ar-Ge projeleri desteklenmektedir. Programın amacı; tarım sektörünün ihtiyaç duyduğu öncelikli konularda; özel sektör Ar- Ge kültür ve kapasitesinin geliştirilmesi, yeni tür, çeşit, teknoloji, model, ürün vb. geliştirilmesi, çıktıların; çiftçiler ve tarımsal sanayicilere aktarılması."*

En fazla destek yüzde 70

Başvuru kılavuzunda bakanlık tarafından sağlanacak mali kaynak ile ilgili olarak *"Program kapsamında Bakanlıkça, proje bütçesinin en fazla yüzde 70'i oranında destekleme ödemesi gerçekleştirilmekte olup, Bakanlığın mali destek üst limiti KDV dâhil 3.000.000 ( milyon) TL'dir. Yürütücü kurum tarafından taahhüt edilen eş finansman, başvuru sahibi yürütücü kurum/ kuruluş tarafından karşılanması zorunludur. Yürütücü kurum, kendilerinin karşılamak zorunda oldukları eş finansmanı, öz kaynaklarından sağlayabilecekleri gibi, proje ortaklarından, iştirakilerden veya bankalardan temin edebilirler."* bilgisi yer alıyor.

Kimler başvurabiliyor?

Bu program kapsamında; özel sektör, sivil toplum ve ifti kuruluşları ile meslek kuruluşları, niversiteler başvuru yapabilecek. Kurum/kuruluşlar ağrı dönemi içerisinde yürütücü olarak sadece bir proje ile başvuruda bulunabilirler. Program kapsamında kurum/kuruluşlar en fazla iki devam eden projede yürütücü olarak yer alabilecek. Proje yürütücüsü olarak en az lisans mezunu Türk vatandaşları yer alabilirler. Proje Başvuru Klasörü, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü'ne (**TAGEM**) elden, kargo veya posta yolu ile ulaştırmaları gerekiyor. Son başvuru tarihi 7 Nisan 2017 Cuma saat 18:00 olarak belirlendi.

DESTEK ALACAK VE DESTEKLENMEYECEK KALEMLER;

Desteklenecek kalemler

1- Tescil, patent ve sertifikasyon giderleri,

- 2- Yurtiçi seyahat/nakliye giderleri,
- 3- Alet, makine, teçhizat, yazılım ve donanımlar,
- 4- Taşınır malzeme ve sarf malzemeleri,
- 5- Araştırmanın gerektirdiği tohum, ilaç, gübre, hormon ve benzeri girdi alımları,
- 6- Anket, deneme, analiz, ekonometrik modelleme, danışmanlık (**en fazla iki danışman için on biner TL'yi geçmeyecek şekilde**), kısa süreli işçilik (**ayda 10 günden az süreli**) ve benzeri hizmet alımları,
- 7- Proje konusuyla ilgili toplantı, konferans, sempozyum ve benzeri yerlere seyahat (**ulaşım, katılım bedeli, konaklama ve iâşe bedeli dahil**) ücretleri,
- 8- Projede kullanılan cihaz, ekipman, sera ve benzeri (**bina, laboratuvar gibi yapılar hariç**) bakım onarım giderleri,

Kesinlikle desteklenmeyecek kalemler

- 1-Bina, arazi alımları ve kiralamaları,
- 2- Mali hizmet maliyetleri (**özellikle havale maliyetleri, sigorta, banka maliyetleri vb.**).
- 3-Her türlü sermaye kullanım maliyeti, promosyon malzemesi, pazarlama ve ticari amaçlı reklâm giderleri,
- 4- Proje hazırlama, başvuru ve sözleşme giderleri, gelişme ve sonuç raporları ile bunlara ait basım giderleri,
- 5- Projenin sonuçlarının ticari uygulamaya dönüştürülmesi için yapılacak giderler,
- 6- Halihazırda başka bir fon kaynağından finanse edilen kalemler, -- Proje ile doğrudan veya dolaylı ilgisi olmayan diğer giderler,
- 7- Isıtma, aydınlatma, haberleşme ve su giderleri,
- 8- İnşaat ve altyapı giderleri,
- 9- Proje kapsamında çalışacak personele ödenecek ücretler,

2017'de desteklenecek öncelikli proje konuları:

Bahçe bitkileri;

- 1- Endemik ve ticarete konu olan süs bitkilerinin ıslahı,
- 2- Yerel kışık sebze ıslahı, yarı-yol materyallerinin üretimi ve çeşit geliştirilmesine yönelik

çalışmalar,

3- Meyve ve bağda abiotik ve biotik stres koşullarına dayanıklı çeşit ve anaç geliştirilmesi,

Bitki sağlığı:

- 1- Kültür bitkilerindeki zararlı organizmalara karşı yerli bitki koruma ürünlerinin geliştirilmesi,
- 2- Depodaki zararlı organizmalara karşı mücadele olanaklarının geliştirilmesi,
- 3- Bitki zararlıları ile mücadelede biyolojik ve biyoteknik mücadele yöntemlerinin kullanımı,
- 4-Metil Bromide alternatif çevre dostu yeni fumigantların geliştirilmesi,
- 5- Ricania simulans ile mücadele olanaklarının araştırılması,
- 6- Önemli bir karantina organizması olan Xylella fastidiosa'nın vektörlerinin belirlenmesi ve bu vektörlerle mücadele olanaklarının araştırılması,
- 7-Yaş meyve ve sebzelerde zararlı organizmalarla mücadelede fumigasyon metotlarının geliştirilmesi,

Tarım ekonomisi;

- 1- Ülkemizin ihracat potansiyelini tespit etmeye yönelik olarak hedef ve rakip pazarlardaki arz, talep ve mevcut durumların belirlenmesi,
- 2- Hayvancılık işletmelerinde (**büyükbaş, küçükbaş ve kanatlı**) iklim bölgelerine göre optimum işletme ölçeklerinin belirlenmesi ve maliyetlerinin araştırılması, verimlilik ve ekonomik analizlerinin yapılması,
- 3- Tarımsal destekler, politikalar, programlar ve projelerin etki analizleri,
- 4- Hastalık ve zararlıların bitkisel ve/veya hayvansal üretimde sebep olduğu kayıpların ekonomik analizi,

Hayvan sağlığı;

- 1- Hayvan hastalıkları teşhis metotlarının geliştirilmesi ve etkinliklerinin artırılması,
- 2- Veteriner tıbbi ürünlerin geliştirilmesi, üretilmesi ve etkinliklerinin belirlenmesi,

Gıda ve yem;

- 1- İhracat potansiyeli yüksek bitkisel ürünlerden (**üzüm, incir, kayısı, kestane, fındık vb.**) katma değerli ürünlerin geliştirilmesi,
- 2- Gıda ve yemlerde taklit ve tağşişin tespit edilmesine yönelik yeni, hızlı-ekonomik analiz metodlarının ve ürünlerinin geliştirilmesi,
- 3- Fitoplanktonun gıda, yem ve bitki besleme materyali olarak kullanılmasına yönelik teknolojilerin geliştirilmesi,
- 4- Türk Gıda Kodeksi Gıda Katkı Maddeleri Yönetmeliğinde fonksiyonel sınıfları (**renklendiriciler, koruyucular, tatlandırıcılar, antioksidanlar vb.**) belirlenmiş olan gıda katkı maddelerinin doğal kaynaklardan üretilmesi,
- 5- Arı ve ipek böceği ürünleri (polen, propolis, arı sütü, arı zehri, bal mumu vb.) özelliklerin belirlenmesi ve üretim teknikleri ile yeni ürün geliştirilmesi,
- 6- Yeni pet yemleri ve teknolojileri geliştirilmesi,
- 7- Yem katkı maddelerinin yerli kaynaklardan geliştirilmesi,

Hayvancılık ve su ürünleri;

- 1- Ülkemiz deniz ve iç sularında yayılım gösteren istilacı türlerin tespiti, mücadele yöntemlerinin belirlenmesi ve alternatif su ürünlerinin ülke ekonomisine kazandırılması,
- 2- Hayvancılık ve su ürünlerinde verim artışına yönelik ıslah, yetiştiricilik sistem ve teknoloji geliştirilmesi,

Toprak-su kaynakları ve tarımsal mekanizasyon;

- 1- Patlayıcı özellikte olmayan amonyum nitratlı gübre üretim sistemlerinin geliştirilmesi,
- 2- Piyasaya arz edilecek nitelikte yerel kaynaklardan etkili mikrobiyal, organik ve nano gübrelerin geliştirilmesi,
- 3- Tarımda verim artırıcı, maliyetleri düşürücü her türlü yerli tarım makinelerinin geliştirilmesi....

Tarla bitkileri;

- 1- Doğal maddelerden, tarımsal ürün ve atıklar ile tarımsal endüstri atıklarından boyar madde elde edilmesi ve tekstil sektöründe kullanımı,

- 2- Bitki ıslahında biyoteknolojik yöntemlerin geliştirilmesi,
- 3- Yağlı tohumlu ve yem bitkilerinde yerli çeşitlerin geliştirilmesi ve üretime kazandırılması,
- 4- Pamukta yerli çeşit geliştirme, geliştirilen çeşitlerin tanıtımı ve yaygınlaştırılması,

Başvuru klasöründe neler olmalı?

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Ar-Ge Destek Programı 12. çağrı kapsamında proje başvurusu için, aşağıdaki belgelerin <http://www.tarim.gov.tr/TAGEM/Menu/7/Ar-Ge-Destek-Programi> internet adresinden indirilerek, başvuru kılavuzundaki talimatlara göre doldurulması ve istenen diğer belgelerle birlikte bir başvuru klasörü içerisinde **TAGEM**'e iletilmesi gerekiyor.

- a) Başvuru sahibi kurum/kuruluş üst yazısı (**TAGEM'e hitaben yazılmış**),
- b) Proje Formu (**tüm bilgi ve eklerin yer aldığı**),

Proje Formu bir suret hazırlanmalı, tüm imzalar eksiksiz olmalı, poşet dosya kullanılmadan, başvuru klasörü içerisine delgeç vasıtasıyla delinerek takılmalı. Projenin içeriğinde bulunan tüm belgeler (**proforma fatura, teknik şartname vb.**) başvuru klasörüyle birlikte teslim edilmeli.

Ticaret Sicil Gazetesi ve İmza Sirküleri Örneği

Ayrıca Projeye ilişkin tüm belgelerin taratılmış hali ile Word formatında hazırlanan proje önerisinin, dijital kopyası bir adet CD'ye kaydedilmeli, CD üzerine Proje Formu ile projenin ismi yazılmalı ve başvuru klasörüne eklenmeli,

- c) Proje Formu (Kör):

İçinde kurum ve kişi bilgileri ile eklerin bulunmadığı proje formunun, PDF hali bir adet CD'ye kaydedilmeli, CD üzerine Proje Formu (**Kör**) yazılmalı ve başvuru klasörüne eklenmeli,

- d) Ortaklık Beyannamesi,

e) Ticaret Sicil Gazetesi ve İmza Sirküleri Örneği (Başvuruda bulunan yürütücü kurum/kuruluş özel bir şirket ise gereklidir),

Proje Formu ve diğer belgeler doldurulurken, standart Proje Formu formatına bağlı kalınmalı ve formda yapılan bilgilendirme ve yönlendirmelere titizlikle uyulmalı.

Başvuru adresi ve takvim

Proje Başvuru Klasörü, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü'ne (**TAGEM**) (*Araştırma ve Teknoloji Geliştirme Kampüsü İstanbul Yolu Üzeri, No:38, 06171 Yenimahalle / ANKARA*) hitaben yazılarak, yürütücü kurum üst yazısı ekinde, elden, kargo veya posta yolu ile ulaştırılması gerekiyor.

12. Çağrı kapsamında başvuruların alınmasına, kılavuzun **TAGEM** internet sitesinde ilan edilmesiyle başlanmış oluyor.

Başvuru yapılabilecek son tarih de 07 Nisan 2017 Cuma saat 18:00 olarak belirlendi. Bu tarihten sonra yapılacak başvuruların kabul edilmeyeceği, posta, kargo veya başka sebeplerden kaynaklanan gecikmelerden, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü'nün (**TAGEM**) sorumlu olmayacağı ifade edildi.

AİLE İŞLETMELERİNDE ÇATIŞMA VE ÇÖZÜM YOLLARI

Alaattin FIRAT*

Özet

Türkiye’de bugün sayıları on binleri aşan aile işletmeleri mevcuttur. Bu şekilde kurulmuş ve devam eden işletmelerin kuruluş nedenleri; ailenin geçimini temin etmek, kendi işinin patronu olmak, sosyal ve kültürel çevrede kendini kabul ettirebilmek, ailenin geleceğini garanti altına alabilmek, miras bırakmak ve ailenin isminin gelecek kuşaklarda yaşamasını sağlamaktır.

İyi niyetle kurulmuş bulunan aile işletmeleri birinci kuşaktan sonra gelen ikinci kuşak ile birlikte çatışma ortamına girmektedir. Genelde dışarıdan giren gelin ve damatların da etkisi ile bu çatışmalar daha da büyümekte tedbir alınmadığı takdirde işletmenin dağılmasına dahi yol açmaktadır. Bu makalemizde aile işletmelerindeki çatışma nedenleri ve çatışmaların sona ermesi için alınacak tedbirler ve çözüm yolları anlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Aile, Aile İşletmeleri, Aile Meclisi, Aile İşletmesi Anayasası, Aile İşletmesinde Stratejik Yönetim, Aile İşletmelerinde Çatışma,

A. Genel Anlamda Aile İşletmeleri

Genel olarak anne, baba ve çocuklardan oluşan toplumun en küçük birimine aile diyoruz. Bu tür aileler çekirdek aile yapısı olarak da ifade edilmektedir. Bu küçük birimin yanında yakın kan bağı ve duygusallığın hakim olduğu karşılıklı dayanışma ve işbirliğinin hüküm sürdüğü anne baba dışında amca, hala, dayı, yenge ve kuzenlerin oluşturduğu daha büyük aile yapıları da (**geniş aile**) kavramı içinde yer almaktadır. Günümüz aile işletmeleri genelde çekirdek aile ile kurulan küçük şirketler ile başlayıp, geniş aile içinde büyük işletmelerden (**şirketler, holdingler**) oluşmaktadır. İlhami Fındıkcı¹’nin ifadesi ile **“aile bireylerinden herhangi birinin iş kurması (anne, baba, kardeş) kendine özgü yeni bir geçinme aracı olarak işin gelişmesi ve zamanla aileden diğer üyelerinde işin içinde yer almaları aile işletmelerini oluşturur.”** Aile işletmelerinin, geleneklerine bağlı ülkelerde toplumsal kültür ve değerlerine bağlı olmayan ülkelere göre çok daha uzun ömürlü olduğu söylenebilir.

Buradan hareketle aile işletmeleri veya aile işletmesi kavramı şu şekilde ifade edilebilir.

Aile İşletmesi; Aile bireylerinden herhangi biri tarafından kurulan, ana amacının ailenin geçimini sağlamak, aile servetini dağıtmamak ve daha sonraki nesillerin işletmede çalıştığı veya

* *İstanbul Gelişim Üniversitesi, İBFF, afirat@gelisim.edu.tr*

1) FİNDIKÇI İlhami, *Aile Şirketleri, Alfa Yayınları, 2005 – Sayfa 11*

çalışabildiği, genelde en büyük aile bireyinin idare ettiği, yönetim kadrosunun önemli bölümlerinde aile üyelerinin yer aldığı işletmelerdir. Aile işletmeleri genelde güven, miras paylaşımı, gelecek beklentisi, aile bireylerini toplu çalışması, ucuz maliyet oluşturma gibi sebeplerden dolayı kurulur. Bunun yanında ailenin geçimini temin etmek, kendi işinin patronu olmak, ailenin isminin gelecekte de yaşamasını sağlamak, sosyal ve kültürel çevrede kendini kabul ettirmek gibi sebepleri de ilave edebiliriz.

Aile işletmelerini diğer işletmelerden ayıran temel özellikler şunlardır:²

- İşletmenin ismi aile ismi ile anılır ve ikisi birlikte gelişir.
- İşletme içinde alınan kararlarda aile üyeleri etkindir. Aile büyüğü hem yönetici hem de saygın kişidir.
- İşletmede çalışan aile bireylerinin rolleri, aile içindeki rollerle karışabilir.
- Aileden yöneticilerin ödül ve ceza uygulamaları olmayabilir.
- Aile işletmelerinde kurucu aile bireyinin kabiliyet ve zanaatkârlığı üretim ve kaliteye damgasını vurur.
- Ailenin sosyal yaşamı ve kültürü üretimin kalitesinde etkindir.
- **“Kol kırılır, yen içinde kalır”** anlayışı ile işletme içindeki sorunlar dışa vurulmaz. Kapalı aile yapısı işletme yönetimine de hakimdir.
- Ailenin duygu ve düşünceleri ile sahip olduğu değer yargıları, işletmenin kültürünü de oluşturur.

Genel özelliklerini ifade ettiğimiz aile işletmelerinde, aile bireyleri, hissedarlar, çalışanlar ve yöneticiler güç odakları olarak adlandırılırlar.³ Bir aile işletmesinde birbirinden farklı kimi zaman da birbiriyle kesişen rollerin on altı güç odağından bahsedilebilir ki bunların hepsini aynı dönemde görmek mümkün değildir.

Bu güç odaklarını;

- Aile üyesi ve hissedarlar
- Aile üyesi hissedar çalışan fakat karar mekanizmasında yer almayanlar
- Aile üyesi olup ta işletme ile hiç ilgisi olmayalar
- Aile üyesi olmayıp hissedar olan karar mekanizmasında yer alanlar.
- Aile üyesi olmadığı halde işletmede fiilen çalışan ve yöneticilik yapanlar.
- Aile üyesi ve hissedar olmayan çalışanlar, danışmanlar.
- Aile üyesi ve hissedar olmalarına karşın fiilen çalışmayan ancak yönetimde bulunanlar.
- Aile üyesi ve yönetici olmayan ancak hissedar ve işletmede fiilen çalışan gruplar. İşçiler, memurlar, uzmanlar, teknik elemanlar vb.
- Aile üyesi hissedar olmayan ve işletmede çalışmayan yönetici olmayan ancak işletme ile iş yapan gruplar. Tedarikçiler, müşteriler, hizmet verenler vb. sıralayabiliriz.

İşletmenin mevcut durumunu ve geleceğini etkileyen ve belirleyen güç odakları olarak ta anabiliriz. İşletmenin ve gelecekteki varlığı ister istemez bu güç odaklarının etki alanı içinde şekil alabilmektedir. İşletmede oluşan yeni anlayışlar, fikir alışverişleri, yönetim biçimi, yönetsel faaliyetler, uzlaşmalar ve uzlaşmazlıklar, aile içi çatışmalar, hep bu güç odaklarının etkileşim alanı içinde oluşmaktadır. Bir başka ifade ile **“aile işletmelerinde görev alan bireylerin, tüm güç odaklarının aynı zamanda birden fazla rolleri ile birlikte yaşamak zorunda olduklarını bunun da karmaşıklığın ve çatışmanın temel nedeni olduğunu”** ifade edebiliriz.

Aile içi çatışmaları en aza indirebilmek için, aile işletmelerinde rollerin tanımlanması, roller arasındaki aktarımların net olarak belirlenmesi gerekir. Aslında bu rollerin akıllıca belirlenmesi hayati bir önem taşır. Çünkü kuşaklar arası çatışma dediğimiz ve düşünce farklılıkları şayet rollerin

2) ALAYOĞLU Nihat, *Aile Şirketlerinde Yönetim ve Kurumsallaşma*, Müsiad Yayınları, 2003 – Sayfa 23

3) KALKAN Adnan ve TÜRK Merve, *Aile İşletmelerinde Yöneticilerin Demografik Özellikleri ve Yönetim Fonksiyonları ile İlgili Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Bir Araştırma*, Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, Nisan 2013 – Sayfa 130

aktarımları net bir şekilde belirlenmemişse daha hızlı gelişir. İşletmenin gelişimini etkiler. Genellikle işletmeyi kuran birinci nesil **“kurucu baba”** için gelişmesini ister. Geleneksel değerlere bağlıdır. İkinci kuşağın gelişim ve değişimini işletmenin büyümesi açısından arzu ederken aynı zamanda temkinli ve endişelide olabilmektedir. Yılların birikimi ve emeği ile vücuda getirdiği işletmesini gençlerin yanlış kararları ile kaybetmek istememektedir. Bu endişe ile de gençlerin alacağı birçok kararlara karşı çıkarak işletmeyi gelişme rotasından saptırabileceği gibi çatışmalara da yol açar.

Bir başka çatışma nedeni ise aile üyelerinin iş hayatını aile hayatı ve statüsü ile karıştırmalarıdır. Bu gibi durumlar özellikle ikinci nesilden sonraki üçüncü kuşakta ciddi manada kendini hissettirebilir. Genişleyen ailenin üçüncü kuşak kuzenler arası anlaşmazlıkları ve çatışmaları bu dönemde başlar. Büyüyen ailede kalabalıklaşan üyelerin tamamının işletmede çalışması mümkün olmayabilir. Eş değer statülerde çalışılmak kapasiteden dolayı mümkün olmayabilir. Üye ailedeki statüsünden dolayı kendisini bu görevde belki yetkili ve hak sahibi olarak ikna etmiş ve bu göreve gelemeyince de dışlanmış hissedebilir. Bu da çatışmaya yol açar. İşte bu benzeri aile çatışmalarının önüne geçmek için aile işletmelerinin olmazsa olmazı işletmenin geleceği için gereken Aile Anayasası ve Aile Meclisinin kurulmasını sağlamaktır. Aile Meclisi, Aile Anayasasında işletmelerde çalışacak aile üyelerinin özel şartlarını ve şartlara uygun niteliklerini net bir şekilde oluşturmalıdır.

- Eğitim (Lisans, Yüksek Lisans vb.)
- Uzmanlık
- Tecrübe
- Liyakat ve Ahlakilik
- Yabancı Dil
- Sosyal Yaşantı ve Halkla İlişkiler
- Çevre Şartlarına Uyum, gibi nitelikler bu şartlar için örnek teşkil eder.

Aile Meclisi, Aile Anayasa'sında profesyonel kadrolarda çalışacakların yetki ve sorumluluklarını da netleştirmelidir. Aile bireyleri birbirleri ile sistem içerisinde ezilmeyecek pozisyon ve karar mekanizması içinde fikirlerini özgürce ifade etme serbestisine sahip olmalıdırlar. Çok başlı patronaj değil, sistemin normlarına uygun statüye kavuşturulmasını sağlayıcı şartlar belirlenmelidir. Söz konusu Aile Anayasasında sermaye, öz sermaye, hakların korunması, işletme bünyesine konulacak varlıklar, dışarıdan temin edilecek kredilerin ve katkıların nasıl ve ne şekilde olacağı gibi temel ana kuralların da net bir şekilde belirtilmesi sağlanmalıdır. Aile Anayasasının önemli unsurları arasında, işletmenin dağılmasını önleyici tedbirleri içeren maddelerin de bulunmasıdır ki bu da kurumsallaşma esaslarının tüm üyelerce kabullenmesi, hak ve vecibelerin gözetilerek mutabakatlarının önceden belirlenmesidir. Böylece alınacak bir takım kaideler, kurallar ve kalıplar doğrultusunda hareket edebilmektir. Gerek yazılı gerekse sözlü ve kabul edilmiş, birinci bireyin (**Kurucu Baba**) temel direktif ve prensipleri doğrultusu da dikkate alınarak yapılmış Aile Anayasaları sayesinde, Aile işletmeleri yıllarca, belki de asırlarca varlığını sürdürebilecek güce kavuşabilir.

Aile İşletmelerini zaafı:

- Aile işletmeleri, kurumsallaşma ve profesyonelleşmek için yapılması gerekli değişimlere en büyük direnç gösteren kurumlardır.
- Aile işletmelerinde aile içi sorunlar işe yansıtılabilmektedir.
- Aile işletmelerinde kararlar aile içinde ve genellikle aile büyüğünün verdiği karar çerçevesinde alınmaktadır. Bu da işin akışını ve oluşumunu rasyonellikten uzaklaştırabilmektedir. Kararlar çoğu zaman hissi sebeplerden de verilebilmektedir.
- Patron güdümü oldukça ağır basmakta. Bu da yeni yönelimlerin ortaya çıkmasını engellemektedir.
- Bir işletmede olması gereken öngörü, uzun vadeli plan, bütçeleme, raporlama ve buna benzer stratejik yönetimin öngördüğü faaliyetlerin oluşması yerine, tek karar mekanizmasından dolayı

aile işletmelerinde günlük hatta anlık karar ve çözümler daha çok tercih edilmektedir.

- Çekirdekten yetişen kişiler olmasına rağmen aile işletmesinin sahiplerinin, çoğunlukla yönetimle ilgili yeterli bilgi ve donanıma sahip olmaması, bir zayıflık olarak ifade edilebilir.

Genelde aile işletmelerinde, aşağıda belirtilen hususlar her aile işletmesinde olabilecek tehlikeler olarak gözlenebilir:

- Zamanında yönetimin devredilememesi.
- Kardeşler arası iç çekişmeler **“fetret devri”** dediğimiz yönetime sahip olma mücadelesi.
- Ebeveynlerin uzaktan kumanda hevesi ve yönetimi bir türlü gençlere devredememeleri ve müdahaleleri.
- Kayırmacılık.
- Kar bölüşümünde meydana gelen kırgınlıklar. Hakkının verilmediği anlayışı ve inancı.
- İkinci kuşağın aceleci davranışlarından kaynaklanan ve işletmeyi büyük risklerle karşı karşıya getiren maceracı kararlar ve davranışlar.
- Geleneksel yapıdan oluşan, aile disiplini ve itaat anlayışı, ikinci kuşağın değişime yönelik mücadelesini engelleyebilmektedir.

Bunlara rağmen aile işletmelerini diğer işletmelerden farklı kılan bazı özellikler aile işletmelerini diğer işletmelerden daha güçlü hale getirerek, daha üstün kılabilmiştir.

- Aile işletmelerinde amatör ruh diğer işletmelere göre daha güçlüdür.
- Aile işletmeleri yapısı gereği daha çabuk karar verebilmektedir.
- Aile içi geleneksel yapıdan kaynaklanan itaat ve saygı unsuru, tepe yönetimle ilişkileri daha anlayışlı bir biçimde yerleştirebilmektedir.
- Aile işletmelerinde **“biz”** bilincinin etkin olması aile işletmelerinin daha kısa zamanda büyümesini ve gelişmesini sağlar.
- Aile içindeki hiyerarşi ve saygıya dayalı geleneksel yapı, gelecekteki yöneticilerin önceden bilinmesine imkan sağlamakta ve gerekli hazırlıkların önceden yapılmasını esas aldığı için de önemli ve ciddi bir sonuç oluşturmaktadır.

Bu gibi sebeplerden dolayı aile işletmeleri diğer işletmelere göre daha yenilikçi, yeniliklere açık ve karar almakta daha esnek ve hızlı olabilmektedirler. Tüm bu zayıflıkları ve üstünlüklerine rağmen, aile işletmelerinin, sağlıklı büyümek ve uzun zaman yaşayabilmek için mutlak surette kurumsallaşmaları gerekmektedir. Aksi takdirde bu işletmeler ikinci kuşağın sonunda üçüncü kuşağın iç çekişmeleri ve miras kavgaları ortamında yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Çünkü **Semra GÜNEY⁴**’in ifadesi ile **“kurumsallaşma, değişen çevre şartlarına bir işletmenin uyum sağlamasını temin etmek için fonksiyonel birimler arasındaki görev, yetki ve sorumlulukların açıkça belirlenmesi ve işletmelerin kendine özgü kimliğini kazanması sürecidir.”** Rahmetli **Vehbi KOÇ** (Kendisi Türkiye’nin en büyük aile işletmesinin kurucusudur. KOÇ Holding) ise kurumsallaşmayı **“işletmenin kişilerden bağımsız olarak uzun yıllar hayatta kalabilmesi”** olarak ifade etmektedir. Bu bakımdan tüm aile işletmeleri için ifade edeceğimiz en önemli önerimiz, kurumsallaşmak için bir an önce kurumsallaşma sürecini başlatmalarıdır.

Kurumsallaşma ile birlikte;

- İşletme stratejik yönetimin gerektirdiği ortama kavuşarak stratejik kararları rahatça alabilir.
- Adil ve sağlıklı ücret politikaları geliştirilir.
- Profesyonel bakış açısı gelişir.
- Liyakati esas alan personel alımı ve istihdamı sağlanır.
- Uzun dönemli planlar, programlar ve bütçeler yapılarak ileriye dönük sağlıklı projeksiyonlar ve tahminler yapılması sağlanır.
- İşletme içi yenilikçilik desteklenerek işletmenin değişimi ve gelişimi sürekli hale gelir.
- İşletmenin nesiller arası devrinin sağlıklı oluşması sağlanarak sonraki kuşaklarda meydana

4) GÜNEY Semra, *Aile İşletmelerinde Güncel Konu ve Sorunlar, Siyasal Basım Yayın, Ankara, 2008 – Sayfa 275*

gelmesi muhtemel çatışmalar en aza indirilir.

- İşletme içi çatışmayı önleyici ve bağlayıcı Aile Anayasasının, hazırlanması kolaylaşır.
- İşletmenin ön gördüğü liyakat, uzmanlık ve deneyim gibi unsurlar insan kaynaklarının vaz geçilmez ana unsuru haline gelebilir.
- Finansman ve Diğer Kuruluşların işletmeyi daha rahat, doğru ve kolay bir şekilde analiz etmeleri ve değerlendirmeleri sağlanır.
- Kurumsallaşma beraberinde profesyonel-leşmeyi ve objektif karar vermeyi getirir.

Aile işletmelerinin en zor dönemleri ikinci kuşakla başlar. Özellikle gelin ve damatların işin içine girmesiyle oluşan gelişmeler işletmenin korkulu rüyası haline gelir. Gelin ve damatlar sonradan aileye girdiklerinden kan bağları yoktur. Bir biçimde işletme yönetimine girmeleri halinde ailenin diğer fertleri tarafından zor kabullenen bir durum oluşur. Türkiye’de bugün on binleri aşan aile işletmeleri hep bu süreci yaşamış, yaşamakta veya bu sürece girmek üzeredirler. Bu sendromun etkilerini en aza indirmenin üç önemli çözüm yolu vardır.

- **Birinci çözüm;** kuşak bağlılığının örf ve geleneğinin sürdürülmesi. Kurucunun temel prensiplerinin önemsenmesi.

- **İkinci çözüm;** kurumsallaşma sürecinin başlatılması

- **Üçüncü çözüm;** Aile Anayasasını, Aile Meclisinin ortak onayını sağlayarak süratle uygulamaya koymaktır.

Aile Anayasası, hakkı ve hukuku koruduğu gibi karar mekanizmasını oluşturacak yönetimin belirlenmesini de kolaylaştırır. Dışarıdan işletmeye giren ve ilgilenen damat ve gelinlerin oyun alanları Aile Anayasası ve prensipleri sayesinde belirlenerek oluşması muhtemel olumsuzluklar en aza indirilebilir. Bu tip olumsuzlukları en aza indirmeyi başaran aile işletmeleri çok uzun süreler varlıklarını sürdürebilmişlerdir. Dünyada bilinen en eski aile işletmesi, Japonlara ait olup 1428 yıl önce **(578 yılında)** kurulan **“Kongo Gumi”** isimli inşaat şirkettir. Ailenin 40.ncü kuşak temsilcisi Toshitaka KONGO, inşaatla uğraşan bu şirketin son yöneticisi olup 2006 yılında şirketi kapatmıştır. İkinci uzun ömürlü aile işletmesi olan **“Hoshi”** şirketi de 718 yılında kurulmuş olup halen faaliyetini sürdürmektedir. Üçüncü sırada yer alan Barone RICASOLI 1114 yılında Floransa’da kurulan ve günümüzde de faaliyetini şarap ve zeytinyağı üreticiliği ile devam ettiren İtalyan şirkettir. Uzun ömürlü işletmeler arasında yer alan **“Zilciyan”** şirketi İstanbul’da 1623 yılında kurulmuştur. 14.ncü kuşak tarafından yönetilmekte ve faaliyetine ABD de devam etmektedir. Türkiye’de uzun ömürlü aile işletmeleri sayısı oldukça azdır. Bunun ana sebeplerinin başında siyasi, iktisadi ve sosyal çalkantılara ve çökmeler sebep olan Osmanlı İmparatorluğunun dağılması ve yok olması gelir. Büyük travmaların yaşandığı bu dönemde uzun süre devam eden savaşlarda aileler dağılmış, ölmüş, öldürülmüş, soy kırımlara uğramış ve tüm varlıklarını kaybetmişlerdir. Bu olumsuz şartların etkisiyle binlerce aile işletmesi yok olmuştur.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen halen varlığını sürdürebilen Türk aile işletmelerimiz de vardır.

- Çağaloğlu Hamamı - Kuruluş:1471
- Ali Muhiddin Hacı Bekir Şeker ve Lokumları – Kuruluş:1777
- Vefa Bozacısı – Kuruluş: 1870
- Kurukahveci Mehmet Efendi – Kuruluş:1871
- Kamil Koç Otobüsleri – Kuruluş:1923
- Eyüp Sabri Tuncer Kolonyaları – Kuruluş:1923
- Koç Holding (Vehbi Koç) – Kuruluş:1926
- Uzel Makine – Kuruluş:1940
- Nuh Çimento – Kuruluş:1942
- Sabancı Holding (Hacı Ömer Sabancı) – Kuruluş:1946

İsimlerini yazamadığım daha birçok işletme bu dönemlerde kurulmuş olup bir kısmı halen

faaliyetlerini devam ettirmektedirler.Ülkemizde başarılı olan aile işletmeleri halen ikinci ve üçüncü kuşaklarca yönetilmektedirler. Koç Holding, Eczacıbaşı Holding üçüncü kuşaklarca, Boyner, Doğuş, Zorlu gibi işletmeler ise ikinci kuşaklarca yönetilmektedirler.Türkiye’deki aile işletmelerinin son dönemde başarılı olmuş olanları genelde farklı alanlarda faaliyet gösterenlerdir. Bunun sebebi ise Türkiye’de tek alanda iş yaparak büyümenin çok zor olmasıdır. Dolayısıyla işletmeler farklı alanlarda faaliyetler yürütmek suretiyle bir alanda zarar ederse, diğer alanda elde ettiği karla durumu telafi etme yöntemiyle dengeyi sağlama düşüncesi taşımaktadırlar.

Sonuç ve Değerlendirme

Türkiye’de aile işletmeleri toplam işletmeler içinde önemli orana sahiptirler. Bugün sayıları on binleri aşan aile işletmeleri gelecek kuşaklara devredilmesi konusunda büyük sorunlar yaşamaktadırlar. Kısa sürede kurulan aile işletmeleri ikinci kuşağa geçişte büyük sorunlar yaşamaktadır. İkinci kuşak sürecine geçişte aile işletmeleri sürece çok hazırlıksız girmektedirler. Bunun doğal bir sonucu olarak ta işletmeler dağılmakta, sahip oldukları sermaye, makine, teknoloji kaybolmakta, ülke ekonomisi zarar görmektedir.Aile işletmelerinin hayatiyetlerini devam ettirmek ve sonraki kuşakların yönetime geçiş sürecini kolaylaştırmak için acil önlemler almaları gerekmektedir.

Bu tedbirler ise öncelikle;

- Aile işletmelerine kurumsallaşma fikri yerleşmeli, birinci (kurucu) kuşak bu çalışmanın önünü açmalıdır.
- Aile işletmelerinin daha etkin çalışması için aile içi düzeni sağlayıcı ve prensiplerden oluşan, Aile Anayasasının hazırlanması sağlanmalıdır. Bu Anayasa ile de iş tanımlanmasına gidilmeli, işletmede çalışan bireyler arasında eğitim, liyakat ve tecrübe esaslı dikkate alınarak, yetenek her zaman ön planda tutulmamalıdır. Bireyler arasında adalet sağlanmalı, ödül ve ceza mekanizması bu esasla çalıştırılmalıdır.
- Profesyonel ruhun yerleştirilmesi noktasında ciddi adımlar atılarak aile işletmesine uzun ömür hedefi konmalıdır.

KAYNAKÇALAR

1. FINDIKÇI İlhami, *Aile Şirketleri*, Alfa Yayınları, 2005 – Sayfa 11
2. ALAYOĞLU Nihat, *Aile Şirketlerinde Yönetim ve Kurumsallaşma*, Müsiad Yayınları, 2003 – Sayfa 23
3. KALKAN Adnan ve TÜRK Merve, *Aile İşletmelerinde Yöneticilerin Demografik Özellikleri ve Yönetim Fonksiyonları ile İlgili Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Bir Araştırma*, Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, Nisan 2013 – Sayfa 130
4. GÜNEY Semra, *Aile İşletmelerinde Güncel Konu ve Sorunlar*, Siyasal Basım Yayın, Ankara, 2008 – Sayfa 275
5. AKTAN Coşkun Can, “*Stratejik Yönetim ve Stratejik Planlama*”, Çimento İşveren Dergisi, Temmuz-Ağustos 2008, s.9
6. BÜYÜKHELVACIGİL Mevlüt, “*Aile Şirketlerinde Kurumsallaşma ve Aile Anayasası*”, Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri, İzmir, 2010
7. ERDOĞMUŞ Nihat, “*Aile İşletmeleri İkinci Kuşağın Yetiştirilmesi*”, İgiad yayınları, 2004
8. KARPUZOĞLU Ebru, “*Büyüyen ve Gelişen Aile Şirketlerinde Kurumsallaşma*”, İstanbul, Hayat Yayıncılık, 2001
9. KOCEL Tamer, “*İşletme Yöneticiliği*”, Arıkan Basım Yayım, 2007
10. KOCEL Tamer, “*5. Aile İşletmeleri Kongresi*” İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, yayın No: 169, İstanbul, 2012
11. KOCEL Tamer, “*4. Aile İşletmeleri Kongresi*” İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, Yayın No:123, İstanbul, 2010
12. ODABAŞI Harun, “*Aile Şirketlerinde 2. Kuşak Sendromu*” www.aksiyon.com.tr

OSMANLI ADABININ KÖKENLERİ

Mert Can ERDOĞAN*

İnsan doğası gereği davranışlarına belli amaçlar atfedip onları iyi ya da kötü olarak ayırma eğilimindedir.

Bu yüzden de ahlâk kavramı, tarih boyunca Doğudan Batıya, tüm düşünce sistemlerinin başlıca ilgi alanlarından biri oluşturmuştur.

Bu ilgi sonucunda hangi davranışların ahlâkî olarak mükâfata lâyık olduğu, hangilerinin ise cezaya muhatap olacağı tartışılmış ve çok çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır.

İnsanın nasıl davranması gerektiği ve diğer insanlarla nasıl ilişkiler kurması gerektiği böylelikle kapsamlı düşünce eserlerini ortaya çıkarmış ve bu eserler vasıtasıyla nesilden nesle aktarılan bir ahlaki düşünce mirası oluşmuştur.

Ahlak düşüncesine önemli yer ayıran geleneklerden biri de İslam medeniyetidir. İslam düşüncesinde, ahlak kavramı geniş bir yer tutmaktadır.

Kur'an'da **“Muhakkak ki sen yüce bir ahlâk üzerinesin”** ayeti¹ ve Peygamberin **“Ben güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderilmiş bir elçiyim”** hâdisi,² İslâm'da ahlâkın önemini ortaya koymaktadır.

Peygamberin hayatı, itidali ve ahlâkı, her Müslüman için bir örnek teşkil etmektedir.

Kur'an, hadisler ve sünnet, İslamiyet'te ahlak düşüncesinin öne çıkan kaynaklarını oluşturmuştur.

İslam'a göre insan, varlıkların en şerefli olarak yaratılmıştır, bu yüzden dinin amacı insanın kendisine yakışır şekilde erdemli bir hayat yaşamasını sağlamak olmuştur.

Bu bağlamda Kur'an'ının ideali, tüm aşırılıklardan kaçınan, orta yolu izleyen sağlıklı bir toplumdur.

Allah'a iman, ahlâkî bir yaşantının ön şartıdır; ama iman sadece sözlü bir tasdikten ibaret olmamalı, Allah'ın iradesine tam bir teslimiyetin yönlendirdiği iyi amellerle desteklenmelidir.

Dolayısıyla insanlar tüm davranışlarında adalet ilkesini benimsemeli ve birbirlerine karşı âdil olmalıdırlar.³

İslâm ahlâk kültüründe ahlâk kavramını tamamlayan ve onunla birlikte en çok kullanılan

---

* Araştırma Görevlisi, Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. E-mektup: historianturk@gmail.com

1) Kalem, 68/4.

2) Malik Bin Enes, Muvatta, (Çev.: Komisyon), İstanbul, 1994, 8.

3) “Muhakkak Allah, adalet ve ihsanla emreder.” (Nahl Suresi, 16/90)

kavramlardan biri edep kavramıdır. Edep, bir toplumda örf, âdet ve kural hâlini almış iyi tutum ve davranışlar veya bunları kazandıran bilgiler şeklinde tarif edilebilir.

Kökeni kesin olarak belli olmayan edep kelimesi, İslam öncesi dönemlerde Arapçada kullanılmıyordu. Bazı dilbilimcilere göre bu kelime Arapçaya, Yunancadan bazılarına göreyse Farsçadan geçmişti.

Arapça metinlerde edep kavramı ilk olarak yoğun çeviri faaliyetlerinin yapıldığı XVIII. Yüzyıl'da görülmeye başlamıştı. Fakat o dönemlerde bu kelime ve onun çoğulu olan edebiyat günümüzde olduğu literatür anlamına gelmiyordu.

O dönemlerde bu kelime daha çok ruhu arındırma, nefsi eğitime, davranışları düzeltme, insanlarla iyi ilişkiler kurma gibi kavramları içeren ahlak ve eğitim süreci için kullanılıyordu.

Abbasi döneminde devletin mutlak efendisi ve ilahi bir zat olarak görülen halifenin huzurunda, katılımcıların nasıl davranacaklarını kesin kurallara ve kaidelere bağlıydı.

Halife ve bürokratların buluşmaları adeta törensel bir havada gerçekleşiyordu.⁴

Oturmuş devlet geleneği içerisinde, yönetici zümre mensuplarının nasıl hareket etmeleri ve hangi teamüllere uymaları gerektiği konusundaki teşrifat kuralları ve kaideleri “**adab**” bilgisinin bir parçası sayılıyordu. Adaba uygun hareket etmek, iyi yönetici olmanın ön koşulu sayılıyordu.

Yönetici sınıf mensupları ve hükümdarlar, adab hakkında yazılan eserleri ilgiyle takip ediyor ve okuyordu. Adap kelimesi, nispeten maddî ve zahirî durumları ifade eden ilk sözlük anlamından zaman içinde çıkarak daha çok dinî, ahlâkî ve nihayet edebî unsurları içine alan bir sentezle bütünleşmişti.

Bu bütünleşme kapsamında ortaya çıkan yaklaşıma göre kişi tamamen Kur'an ve Sünnet ahlâkına uygun olan bir edep içinde yaşamalıydı. Bu edep iki aşamadan oluşmaktaydı: dilin edebi ve nefsin edebi.

Kişi öncelikle nefsini edep içinde yönetmeli ve ahlâkını güzelleştirmeliydi. Bunun için iffet, hilm, sabır, gerçeğe saygı, vakar, merhamet gibi erdemleri kazanmalıydı. Daha sonra ise dilini edep içinde kullanmalı yani edebiyat ve dil bilimlerinde kendini geliştirmeliydi.

VIII. yüzyıldan itibaren yazılmaya başlanan edep kitaplarında bu terimin iyi bir eğitimle kazanılmış karakter disiplini, takdire değer hareketler, toplum içinde çeşitli kesimlerin birbirlerine karşı takınmaları gereken hareketleri tarif etmek içinde kullanıldığı görülüyordu. Bu hareketler bütünü daha sonra “**âdâb-ı muâşeret**” denilecek olan medenî ve ahlâkî davranış tarzlarını içeriyordu.

Bu hususlarda gerekli olan pratik bilgiler hakkında giderek artan sayıda kitaplar yazılmakta ve edep bilgisi genişlemekteydi. Bu şekilde edep, genellikle “**ilim**” ana başlığı altında anılan şer'î ilimlerden ve bu ilimlerin konusu olan ibadet yahut muamelat gibi uygulamalardan farklı olarak geniş ölçüde ahlâkî ve sosyal içerikli bir kavram haline gelmiştir.

Nitekim ilimle edep arasındaki bu kapsam farkına sonraki bazı müellifler de işaret etmişler; “**Edep örfî, ilim şer'îdir; birincisi dünyevî, ikincisi dinîdir**” diyerek kavramlar arasındaki farklılığı ve bağlantıyı göstermişlerdir.

Terimin böyle bir muhteva kazanmasında VIII. yüzyıldan itibaren Grek, Hint ve bilhassa İran gibi farklı kültürlerden aktarılan bilgilerin ve İran asıllı yazarlara ait eserlerdeki edep ve hikmet unsurlarının önemli ölçüde tesiri olmuştur. Bu eserler başkalarıyla sağlıklı ilişkiler kurabilmek için faydalı öğütler veren ve umumiyetle iyi bir ahlak eğitimini amaçlayan bilgiler ihtiva etmiştir.

4) Patricia Crone, *Ortaçağ İslam Dünyasında Siyasi Düşünce* (İstanbul, Kapı Yayınları: 2007, s.243

İslam düşüncesinin miras aldığı ahlak felsefesi ise derin tarih kökleri bulunmaktadır. Bu kökler oldukça uzak geçmişe ve farklı kültüre uzanmaktadır. Zira Dünya'nın farklı yerlerinde birçok farklı toplulukta çok eski çağlardan beri ahlaki anlayışının var olduğu bilinmektedir. Dinler tarihi, felsefe tarihiyle antropolojik ve arkeolojik bulgular bunu kanıtlar niteliktedir.

Fakat bir düşünce geleneğinin ve kültür birikiminin kendisinden sonraki medeniyetlere olan açık etkisini ancak yazılı kaynaklar üzerinden takip edebilmekteyiz. Bu bağlamda İslam düşüncesini etkileyen gelenekler arasında Kadim İran ve Yunan gelenekleri öne çıkmaktadır. İslam düşüncesindeki adap kavramını derinden etkileyen geleneklerin başında kadim İran edebiyatı gelmektedir.

Farsça ahlak ve adap kitaplarının en eski şekilleri "**pendname**" ismi verilen ve Pehlevicede yazılmış eserler oluşturmaktadır. Daha çok Sasaniler devri olmak üzere İslam öncesi dönemde İranlılar, ahlaki konulara yakın ilgi duymuş, öğütler ve ahlaki tavsiyeleri konu alan çok sayıda eser kaleme almışlardır.

Ayrıca öğüt literatürü konusunda en eski kaynaklardan olan Hintçe Kelile ve Dimne'yi⁵ Pehlevicede çevirmişlerdi. İranlıların eski dönemlerden beri nasihat literatürüne gösterdikleri yoğun ilgi İslamiyet'in ardından Müslüman yazarlarca sürdürülmüştü. Kadim İran adap edebiyatının öne çıkan birçok eseri Arapçaya aktarılmış ve Arap edebiyatının önemli eserleri arasında yer almaya başlamıştır.

Bu dönemde ünlü kâtip İbn el-Mukaffa, Sasanilerin Pehlevicede çevirdiği Kelile ve Dimne'yi Arapçaya tercüme etmiştir. Ayrıca yine bu dönemde Sasani divanındaki görgü kurallarını konu alan bir eser **Kitabu't-Tac** ismiyle tercüme edilmiş ve halifeye sunulmuştur ⁶.

Kolay anlaşılması ve ezberlenmesi amacıyla manzum olarak Arapça şiir diline de aktarılan bu eserler sayesinde kadim İran edebiyatı ile İslam düşüncesi bir bütün haline gelmişti. X. Yüzyıl'a gelindiğinde İslam düşüncesinde öne çıkan kitapların neredeyse yarısı Pehlevi dilinden Arapça'ya çevrilmiş eserlerden oluşmaktaydı. ⁷

İran ahlak ve adabı konulu eserlerin İslam düşüncesinde gördüğü teveccüh zaman içerisinde İslam öncesinde yaşamış eski Sasani hükümdarlarının da Müslüman kaynaklarda yer almasına sebep oldu. Özellikle 531-579 yılları arasında hüküm sürmüş Sasani hükümdarı Anuşirvan, Müslüman yazarlarca ideal hükümdar örneği olarak kabul edildi.

Sayırsız Müslüman yazar adalet, ahlak ve bilgelik konusunda öğütte bulunurken örnek olarak Anuşirvan'ı gösterdiler. Böylece Hz. Ali'den sonra İslam nasihat düşüncesinde en fazla örnek gösterilen kişi Anuşirvan oldu. Kadim İran geleneğinin yanı sıra İslami ahlak ve edep düşüncesi derinden etkileyen bir diğer kaynak Eski Yunan felsefesiydi.

Bu bağlamda Sokrates'in etik düşüncesi bilgiye dayalı etik düşüncelerinin ilk örneklerindendi. Sokrates'in öğrencisi Platon, etik sorunlarını devlet ve toplum kavramlarıyla birlikte ele almış; bireysel etikten ziyade toplumsal etik üzerine yoğunlaşmıştı. Platon'un etik anlayışı yöneticilere büyük sorumluluklar yüklemekteydi.

5) Hintli Beydebâ tarafından M.Ö. I. asırda yazılmıştır. Kelile ve Dimne fabl türünün en önemli örneklerinden biridir. Eserde 15 hikâye bulunmaktadır. Hikâyeler siyasetten erdeme kadar birçok farklı konuyu ele almıştır. Kitap; dostluğun bozulması, dost kazanma, savaş ve barış, zenginliklerimizin kaybı, tedbirsizlik ve acele karar vermeye dair olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Her bölümde çerçeve hikâye onun içinde de hikâyecikler şeklinde manzum hikâye vardır. Eser ismini masalın başkahramanı iki çakal olan Kalilag ve Damnağtan almıştır. Doğruluğun ve dürüstlüğün simgesi Kelile, yanlışın ve yalanın simgesi ise Dimnedir.

6) Patricia Crone, Ortaçağ s. ,227

7) Nimet Yıldırım, İran Kültürü Zerdüş'ten Firdevsi'ye Sadi'den Şamlu'ya İran'ın Sözlü ve Yazılı Kaynakları, Pinhan Yayıncılık, 2016, İstanbul, s. 265

Ona göre toplumun çoğunu oluşturan kitle ahlâklı olma, erdem edinme gibi yeteneklerden yoksundu. Bu erdemler ancak toplumu idare etmesi gereken filozof mizaçlı yöneticilerde bulunabilirdi.

Platon'un bu görüşleri İslam düşüncesini derinden etkilemişti. Onun erdemli toplum için yönetici sınıfa yüklediği yükümlülük İslam düşüncesinde bambaşka karşılıklar bulmuştu. Bunun sonucunda başta Gazali olmak üzere birçok İslam düşünürü, ulemanın rehberliğinde hareket eden bir devleti, erdemli toplum için olmazsa olmaz olarak kabul etmişti.

İslam düşüncesini derinden etkileyen bir diğer yaklaşım Aristoteles'in ürettiği etik anlayışıdır. Onun yaklaşımı da tıpkı hocası Platon gibi yoğun toplumsal unsurlar barındırmış, dönemin tarihsel ve toplumsal gelişmelerinden de büyük oranda etkilenmiştir.

Aristoteles'in etik anlayışındaki en önemli noktalardan biri onun zoon politikon kavramıdır. Zoon politikan özgür insandır, toplumsal (**sosyal**) insandır. Bu, "**insan**" varlığının toplumsal oluşunun kabulü açısından ilk adımdı. Özünde erdem sahibi olabilme yetisine sahip insan, vasat olursa ideal etik seviyeye ulaşırdı. Aristoteles'e göre iki uç kötü davranışın ortası yani vasatı, erdemli olma haliydi. Örneğin kendini çok küçük görmeye kendini çok büyük görme durumu aynı derecede kötü iken arasındaki orta nokta, erdemli olan durumuydu. Aristoteles'in işaret ettiği denge ve orta nokta kavramları İslam ahlak düşüncesinin omurgasını oluşturacak olan itidal kavramını büyük oranda etkilemiş ve beslemiştir. İslam düşüncesini yeni bir aşamaya ulaştıran önemli geleneklerden birini de Türk düşüncesi temsil etmekteydi.

Türkler özellikle X. Yüzyıl'dan itibaren kendi anane ve yaklaşımları ile İslami öğretileri harmanlayarak bir Türk-İslam düşüncesi ortaya çıkarmışlardı.

Bu düşüncenin edep boyutuna da kendi töre ve yasalarını önemli ölçüde dahil etmişlerdi. Türk kültürünün temel öğelerinden biri olan töre, Türklerde devlet ve toplum hayatını düzenleyen en eski kurallar bütünü ya da yasa olarak ifade edilmektedir.

Devlet ve toplumu siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik gereksinimlerine göre düzenlenen töre, yazılı bir kurallar bütünü olmamakla beraber, nesilden nesle aktarılan güçlü bir kültür öğesi olarak kullanılmıştır. Tarih boyunca çok geniş bir coğrafyaya yayılan Türklerin, siyasi ve sosyal hayatlarındaki değişim, zaman mekân ilişkisi ile birlikte önemli bir dinamizmi de beraberinde getirmiştir. Bu dinamizm içerisinde gerek gündelik hayatta ve gerekse devlet-toplum ilişkilerinde yeni ihtiyaçları ortaya çıkarmıştır.

Bu doğrultuda bazen eski kurallar geçerliliğini yitirirken, bazen de yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Divan-ı Lügat-ı Türk'te yer alan ifadelerde "**vilayet terk edilir, adet (töre) terk edilmez**" yazmakla, Türk kültür hayatı içerisinde törenin ne kadar önemli olduğuna göndermeler yapılmaktadır. Çünkü konar göçer hayatta vatan olabilecek başka topraklara gitmek veya bulmak mümkündür.

Ancak törenin terk edilmesi, sosyo-kültürel yapının ve devlet toplum ilişkisinin bozulmasını beraberinde getirmektedir. Bir başka deyişle, töresini kaybeden toplum, kendi devamlılığını sağlayacak dinamikleri de kaybetmiş olacaktır. Bu nedenle Türkler, "**il gider, töre kalır**" sözünü benimsemiş ve gittikleri yerlerde kendi töreleriyle yeni devletler kurabilmişlerdir.⁸

Türk topluluklarının törelerine verdikleri önem Orhun yazıtlarında açık bir şekilde ifade edilmiştir.

Bu yazıtlara göre dünya yaratıldıktan sonra insanlar yaratılmış ve Türklerin töresini idare ve tanzim için hükümdarlar gönderilmişti.

Dolayısıyla Türk devlet geleneğine göre hükümdarın en temel görevi töreyi muhafaza etmektir.

8) Bahaeddin Ögel, *Türklerde Devlet Anlayışı*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2016, s. 170

Türk kültürünün en önemli eserlerinden biri olan Kutadgu Bilig’de töre kavramı 153 kere tekrarlanmıştı ve **“tabiatı bozuk, töre ve kanun bilmeyen kişi, insanlar arasına katılsa da işi nizama girmez, düzelmez”**⁹ denilerek törenin önemi vurgulanmıştı.

İslamiyet’in kabulünden sonra bile Orta Asya’daki hükümdar ve büyük beylerin ailelerine mensup kişiler, XVI. yüzyıla kadar yasa ve töreyi uygulamaktan vazgeçmemişlerdir. Kırgız ve Kazak toplumlarında şeriat ve törenin uyuşmadığı bazı konularda töreye uygun hareket etmişlerdi.

Örneğin, evli bir kız babasının malından şeriata göre hak talep ederse, yargıç bu talebi töreye dayanarak reddederdi. Benzer bir şekilde yeğen öz dayısının malından çalarsa şeriata göre hırsız sayılırdı, ama töreye göre dayının malında yeğenin de hakkı olduğu için üç defaya kadar çalmasına ceza verilmez, çalınan mal yeğenin hakkı sayılırdı.¹⁰

Türk töresi, kanun işlevi görerak hukuki ilişkileri nizam etmekteydi. Fakat törenin anlamı kanundan ibaret değildi, kanundan farklı olarak, bütün kâinata hâkim bir anlayış ve yaşama şeklini ifade etmekteydi. Bu sebeple Orhun yazıtlarında Türk töresinin kıyamete kadar var olacağı ifade edilmekteydi.

Türkler bu inançlarını İslamiyet’ten sonra da sürdürmüşler ve İslam inancını törelerinin bir parçası kabul etmişlerdi. Kutadgu Bilig’de inanmayanlar ve mümin olmayanlar için **“töresiz”** ifadesi kullanılmakta, din ve ahlaka aykırı davranışlar ise **“töresiz iş”** veya **“töresiz kılıç”** olarak adlandırılmaktaydı.

Dolayısıyla kadim eski Türk geleneğindeki töre kavramı İslami kaidelerle harmanlanmış ve Türk-İslam düşüncesinde yerini bulmuştu.¹¹

Türk-İslam kültüründe geniş yer tutan sofrada adabı, misafir ağırlama adabı ve aile adabı gibi temel adabı muâşeret kaidelerinin önemli bir kısmı kadim Türk töresinden beslenmiştir. Örneğin Türklere göre konukluk bir ata mirasıdır. Konuk aş verilemeyenler, konuk tarafından dava edilebilirdi. Mitolojiye göre Kırgız-Kazak Türklerinin bir atası konukları için bir mal bırakmış ve bu bütün topluluğun ortak malı olmuştu.

Bunun için herkes kendi malından bir konuk çadırı ile konuk çadırının masrafı için bir mal ayırmıştı. Konuk gelince bu çadırdaki oturur ve doyacak kadar yerd.

Ancak yemeğin fazlasını veya çadırdan bir şey alıp gidemezdi. Ot alıp atına yedirebilir, ancak otu yanında götürmezdi.

Türk töresinin bu temel uygulaması, Anadolu’da başka şekillerde devam etmiş ve özellikle **“selamlık odaları”** geleneğinin oluşumuna kaynaklık etmişti.¹²

Türk töresinin İslam düşüncesi üzerindeki etkisi X. Yüzyıl’dan itibaren görünür bir hal kazanmıştı. Özellikle Selçuklulardan itibaren İslam kültür ve medeniyetin hem kendisinden önceki kadim Yunan ve Pers gelenekleriyle hem de Türk örf ve töresiyle beslenerek oldukça zengin bir ahlak ve adabı muâşeret düşüncesi oluşturmuştu. Bu zengin altyapı Osmanlı Devleti’ne de sirayet etmiş ve Osmanlı kültürü birçok açıdan beslenmişti. Bu sayede Osmanlılar hem ahlak felsefesinde hem de adabı muâşeret düşüncesinde özgün eserler üretebilmiş farklı geleneklerin başarılı bir sentezini yaratabilmişti.

9) 4606. Beyit Kutadgu Bilig “Kılıksız törü öngdi bilmez kişi, kişike katılsa itilmez işi”

10) Ögel, *Türklerde Devlet Anlayışı*, s. 254

11) Ögel, *Türklerde Devlet Anlayışı*, s. 284

12) Ögel, *Türklerde Devlet Anlayışı*, s. 339

KALEM VE KILIÇ SAHİBİ SULTAN: YAVUZ SULTAN SELİM

Gökhan GÖKMEN*

Osmanlı Devleti, Türk tarihi içinde nüfuz sahibi padişahlar yönetiminde büyüme ve gelişme kaydederek dünyanın en büyük devletlerinden biri haline gelmiştir. Her yüzyılda askerî, mimarî, ilmî ve kültürel açıdan büyük gelişmeler yaşanmış ve halkın refah düzeyi artırılmaya çalışılmıştır. Bütün bu yüzyıllar içerisinde XVI. yüzyıl her bakımdan Osmanlı Devleti'nin altın çağıdır. Osmanlı tahtında bu yüzyıllarda II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, Sultan II. Selim, Sultan III. Murat ve Sultan III. Mehmet bulunmuştur. Bu bakımdan burada bu yüzyılın en önemli padişahlarından biri olan Yavuz Sultan Selim'in siyasi yapıyı güçlendirmek, buna paralel olarak da bilimde ve sanatta ilerleme ve yükselme göstermek, bu bağlamda askeri ve siyasi açıdan mücadele içinde olduğu devletlere ilmî açıdan galebe çalmak hususunda kaleme aldığı Divânı'nda, ikili devlet ilişkilerindeki siyasi ve ilmî önemi görebilmekteyiz.

Yavuz Sultan Selim, hükümdarlığı kısa sürse de (1512-1520) bu hükümdarlık dönemine çok önemli zaferler sırdırmıştır. İran, Kürdistan, Suriye ve Mısır onun zamanında Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altına girmiştir. Siyaset ve kültür alanında dedesi Fatih'in İstanbul'u dünyanın kültür merkezi haline getirmek için gösterdiği çabaları uygulamaya azmetmiştir. Tebriz ve Kahire'yi aldığıında yüzlerce sanatkârı İstanbul'a göndermiştir. İstanbul'da sanatkârları ve âlimleri himaye etmiştir. Bu sebeple Yavuz Sultan Selim döneminde Anadolu'da yetişen şairlerin sayısında artış olduğu gibi, Osmanlı saray çevresine özellikle Safevi ve Timurlu bölgelerinden katılanlar da olmuştur. Şair Sultan Selim üzerinde büyük İran şairlerinden Hâfız, Sa'dî, Selmân ve Câmî'nin çok tesirleri görülür. Fakat Yavuz Sultan Selim'in kaleme aldığı dîvânı, diğer şairlerin şiirleriyle boy ölçüşebilecek niteliktedir. Siyasal mücadelelere rağmen Osmanlı coğrafyası dışındaki Herat ve Tebriz başta olmak üzere İran ve Orta Asya'daki merkezlerle kültürel alışveriş devam etmiştir. Siyasal mücadele içindeki devlet ilişkileri çerçevesinde bu bakımdan bir etkileşim içerisinde olmanın, o devletlerin ilmî ve kültürel ilişkilerine de tesir edebileceğini bizlere göstermektedir. Nitekim bu bağlamda Yavuz Sultan Selim etkili Farsça şiirler yazdığı gibi, siyasal mücadeleye giriştiği Şah İsmail ve diğer siyasi rakibi Memlük sultanı Kansu Gavri de Türkçe şiirler söyleyerek bu etkileşimin öneminin karşılıklı konumunu bizlere göstermektedir.

Yavuz Sultan Selim

Osmanlı Devleti'nin 9. hükümdarı olan Yavuz Sultan Selim, 875/1469 yılında dünyaya gelmiştir. Babası II. Bayezid, annesi Dulkadiroğlu Alaüddeve'nin kızı Ayşe Hatun'dur. 918/1512 yılında babasının yerine geçerek ve kardeşlerinin siyasi rekabetlerini ortadan kaldırarak tahta oturmuş ve Şarkta büyük fetihler elde etmiştir. Sekiz yıl süren hükümdarlığı baştan sona zaferlerle doludur. İran, Kürdistan, Suriye ve Mısır onun zamanında Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altına girmiştir. 926/1520 yılında 51 yaşında iken vefat etmiştir. Kılıcına olduğu kadar kalemine de sahip ve hâkim olan Yavuz Sultan Selim, âlim ve edipleri seven, Doğu dillerinden Arapça ve özellikle de Farsçaya tam manası ile vâkıf bir hükümdardır. Kendi el yazısı ile yazdığı Farsça manzumeleri, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde bulunmaktadır. Yavuz Sultan Selim, hem Farsça hem de Türkçe şiir söyleyebiliyordu. Farsça Divân'ı 1306 yılında İstanbul'da basılmış olup, 1904 tarihinde de Alman İmparatoru II. Wilhelm'in emri ile Paul Horn tarafından Berlin'de yeniden neşredilmiştir.

*Araştırma Görevlisi, Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, gkhngkmm_@hotmail.com

Yavuz Sultan Selim'in Farsça Şiirleri Hakkında

XVI. yüzyılın güçlü hükümdarı Yavuz Sultan Selim aynı zamanda oldukça içli şiirler yazmasıyla da kendini göstermiştir. Şâir sıfatıyla ne derece ince ruhlu olduğunu, yansıttığı her duygusunda onun hükümdar olmak haysiyetiyle birleşen şahsiyetinde görebiliriz. Türkçe ve Farsça şiirler okumuş ve yazmıştır ancak şiirlerini çoğunlukla Farsça kaleme almıştır. Bu şiirlerle bir yandan Farsça ve edebi bilgilere dair bilgisini, öte yandan edebiyat yeteneğini ortaya koymuştur. Yazmış olduğu şiirlerden Fars edebiyatının ünlü şairlerini ve şiirlerini çok iyi tanıdığını anlıyoruz. Bu şairler arasında özellikle Hâfız ve Câmî'ye nazire şiirler yazmış olduğunu da hatırlatırız. Yavuz Sultan Selim'in Farsça şiirlerinin yer aldığı pek çok yazma eser bulunmaktadır.

Aşağıda Türkiye kütüphanelerinde rastladığımız Yavuz Sultan Selim'in Farsça şiirlerini içeren yazma nüshaları sıralıyoruz.

Atıf Efendi, Atıf Efendi, 2078, 64 Vr.
Kayseri Rşd., Raşid Efendi, 1289, 13b-66a Vr.
Millet, Ali Emiri Farsi, 324, 80 Vr.
Nuruosmaniye, 3827, 73 Vr.
Süleymaniye, Esad Efendi, 3422, 1-48 Vr.
Süleymaniye, Fatih, 3830, 30 Vr.
Süleymaniye, Hacı Mahmud Ef., 3630, 65 Vr.
Süleymaniye, Halet Efendi, 065, 64 Vr.
Süleymaniye, Halet Efendi, 154, 251 Vr.
Süleymaniye, Halet Efendi, 778, 94-147 Vr.
Süleymaniye, Lala İsmail, 449, 38 Vr.
Süleymaniye, Lala İsmail, 450, 78 Vr.
Süleymaniye, Lala İsmail, 512, 163-242 Vr.
Süleymaniye, Reşid Efendi, 762, 57 Vr.
Süleymaniye, Zühdü Bey, 214, 252 Vr.
Topkapı, Revan Köşkü, 737, 42 Vr.
Bunun dışında Yavuz Sultan Selim'in şiirleri bir kez 1306/1888-89 yılında İstanbul'da (İstanbul: Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 1306, 96 s.), bir kez 1094 yılında Berlin'de (Berlin: Devlet Matbaası, 1904. 132 s.) ve bir kez de 1390 yılında Tahran'da basılmıştır. Berlin'de yapılan oldukça süslü ve kaliteli baskı Paul Horn tarafından tenkitli metin olarak hazırlanmıştır. Daha sonra Tahran'da yapılan baskıda da Paul Horn'un hazırladığı metin esas alınmıştır. Yavuz Sultan Selim'in Farsça şiirlerini içeren divanı Ali Nihad Tarlan tarafından Türkçeye de çevrilmiş ve 1946 yılında basılmıştır. (Yavuz Sultan Selim, Yavuz Sultan Selim Divanı, çev. Ali Nihad Tarlan, İstanbul: Ahmed Halit Kitabevi, 1946, 320 s.)

KAYNAKÇA

Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1333.
Feridun Emecen, "Selim I", TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 36, 2009, s. 407-414.
Franz Babinger, Osmanlı Tarih ve Yazarları Eserleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, çev. Coşkun Üçok, Ankara, 2000.
Mustafa Çetin Varlık, "Çaldıran Savaşı", TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 8, 1993, s. 193-195.
Sultan Selim, Dîvân-i Belâgat-unvân-i Sultân Selim Hân-i Evvel, haz. Paul Horn, Matbaa-i Devleti, Berlin 1904.
Şeyh Vasfî, Bârîka-Yavuz Sultan Selim'in Farsça Seçme Şiirleri ve Türkçe Tercümeleleri, haz. Gökhan Gökmen, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul, 2015.
Yavuz Sultan Selim, Yavuz Sultan Selim Divanı, çev. Ali Nihad Tarlan, İstanbul: Ahmed Halit Kitabevi, 1946.

SULTAN VELED'İN HAYATI ve ESERLERİ

Ahmet ÖZMEN*

Hayatı

Anadolu Selçukluları devrinde yaşayan Konya'nın manevi önderlerinden Sultan Veled, Mevlana Celâleddîn-i Rûmî'nin büyük oğludur.

Sultan Veled, 25 Rebûlâhir 623h./24 Nisan 1226m. Cuma günü Larende (Karaman)'de doğmuştur.

Annesi, Hoca Şerafeddîn-i Semerkandî'nin kızı Gevher Hatun'dur.

Gevher Hatun, Sultan Veled iki buçuk yaşlarında vefat etmiştir.

Annesinin yokluğunda onu Mevlana'nın ikinci eşi Kira Hatun ile sütannesi Kiramana hatun büyütmiştir.

Asıl adı, Bahâeddîn Muhammed Veled'tir. Mevlana, kendi babasını çok sevdiğinden dolayı oğluna Bahâeddîn Veled ismini vermiştir ve ona sürekli Bahâeddîn ismiyle hitap etmiştir.

Sonraları kendisine duyulan saygıdan dolayı Sultan Veled adıyla anılmıştır. Şiirlerinde Veled mahlasını kullanmıştır. Sultan Alaeddîn Keykubad'ın dedesi Bahâ Veled'i Konya'ya davet etmesi üzerine, Sultan Veled henüz üç yaşlarında ailece Konya'ya göç etmişlerdir. (626h./1229m.)

Küçük yaşlarda annesini kaybeden Sultan Veled, babası Mevlana'dan büyük ilgi görmüştür.

Mevlana, onu yanından hiçbir zaman ayırmamıştır.

On yaşından itibaren bütün sohbet meclislerinde yanında bulundurmuştur.

Bu hususta Menâkibu'l-ârifin adlı menakıbnâmede rivayet edilen birkaç menkıbe bulunmaktadır.

Sultan Veled'in ilköğrenimiyle bizatihi babası ilgilenmiştir. İlköğretimi tamamlandıktan sonra Mevlana, onu dedesi Şerafeddîn Semerkandî ile Şam'a dini ve diğer bilimler üzerine tahsil görmesi göndermiştir. Gençlik yıllarında babasıyla Akıncı Medresesinde Hanefi fıkhının önemli kitabı Hidâye'yi okuduğu rivayet edilmiştir. Hem babasından aldığı tahsil hem de Şam'da gördüğü eğitimle, Hanefi fıkhı tabakat kitaplarında zikredilen âlimler arasına girmiştir. Sultan Veled, Farsça, Arapça, Türkçe ve şiir yazacak kadar Rumca bilmektedir.

---

* **Araştırma Görevlisi, Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü. e-posta: ahmetozmen_25@hotmail.com**

Sultan Veled'in manevi terakkisinde babası Mevlana'nın yanı sıra diğer Mevlevî büyüklerinin de önemli katkısı olmuştur.

Her hususta babasını takip eden Sultan Veled, tarikatta da babasına uymuş ve onun halifeleri ve hemdemlerine intisab etmiştir.

Önce Burhâneddîn Muhakkik-i Tirmîzî'ye, onun vefatından bir süre sonra Cemâziyelâhir 642h./29 Kasım 1244m. Konya'ya gelen Şems-i Tebrîzî'ye bağlanmıştır.

Şems-i Tebrîzî'nin Mevlana'nın müritlerine darılıp Konya'yı terkederek Şam'a gitmesi üzerine Mevlana, Sultan Veled'i bir heyetle Şam'a Şems-i geri getirmesi için göndermiştir.

Sultan Veled, Şems-i Şam'da Salahiye'de bir kervansarayda bulup, ona Mevlana'nın selamını iletip kendisini Konya'ya geri davet etmiştir.

Bunun üzerine Şems, Sultan Veled ve maiyetindeki heyetle Konya'ya geri dönmüştür.

Bu bir aylık seyahatte Sultan Veled, Şems'e saygıda kusur etmemiş, ondan birçok marifet elde etmiştir. Ancak Şems'in dönüşünden sonra, müritler yine ona kötü davranışta bulunmuştur.

Bunun üzerine Şems, Sultan Veled'e müritlerin azgınlıklarının arttığını ve bir daha izi bulunmayacak bir şekilde Konya'yı terk edeceğini söylemiştir.

Bu sözünün üzerinden çok geçmeden 645h./1247m. yılında ortadan kaybolmuştur. Bu durum Mevlana ve Sultan Veled üzerinde derin tesir bırakmıştır.

Şems-i Tebrîzî'nin ortadan kaybolmasının ardından, yedi yıl Şems'in hasretiyle geçmiştir. 647h./1249m. tarihinde Mevlana, Burhâneddîn Muhakkik-i Tirmîzî'nin kendisinden övgüyle bahsettiği Şeyh Selâhaddîn'i halife seçmiştir ve Sultan Veled de babasını takip ederek Şeyh Selâhaddîn'in müridi olmuştur.

Şeyh Selâhaddîn'in vefatından sonra babası, 662h./1264m. yılında Çelebi Hüsâmeddîn'i halife tayin etmiştir. Sultan Veled, Çelebi Hüsameddîn'e babasının sağlığında on yıl bağlanmıştır. 672h./1273m. yılında Mevlana ebedi aleme irtihal edince, Hüsameddin Çelebi ve müritler Sultan Veled'in babasının makamına geçmesi gerektiğini düşünerek ondan hilafete geçmesi istemiştir.

Ancak Sultan Veled, babasının halifesine saygıda kusur etmemiş, babasının vefatından sonra da 12 yıl daha Çelebi Hüsameddîn'e tabi kalmıştır. Çelebi'nin vefatından sonra, kendisini o makama yeterli görmediği için Kerîmeddîn b. Bektemûr'u halife ilan etmiş ve onun müridi olmuştur.

Sultan Veled, Şeyh Kerîmeddîn ile birlikte yedi yıl tarikatın yayılması için çaba sarf etmiştir. Şeyh Kerîmeddîn'in vefatından sonra tarikatın başına tamamen kendisi geçmiştir. Sultan Veled, nüve halindeki Mevlevîlik tarikatını sistemli bir hale getirmiştir. Mevlana'nın eserlerini halka şerh ederek, onun anlaşılmasını sağlamıştır.

Anadolu'nun her tarafına halifeler göndererek tarikatın yayılmasını ve müritlerin artmasını sağlamıştır. Mevlevîlerin sembolü olan semaya bir düzen verip, kurallar çerçevesinde icra edilmesini sağlamıştır. Hatta semaya Devr-i Veledî olarak bilinen kendi adını taşıyan bir bölüm de eklemiştir. Sultan Veled'in Mevlevîliği düzenli bir tarikat haline getirmesi, Mevlevîliğin günümüze kadar yaşamasını sağlamıştır. Bundan dolayı Sultan Veled, -fikrî olarak her ne kadar Mevlana takikatın kurucu olsa da- maddeten Mevlevîliğin kurucusu sayılabilir. Sultan Veled, babasının isteğiyle Şeyh Selâhaddîn'in kızı Fatma Hatun'la evlenmiştir. Fatma Hatun ile olan evliliğinden Çelebi Arif, Mutahhara Hatun ve Şeref Hatun isimlerinde çocukları dünyaya gelmiştir.

Fatma Hatun vefat ettikten sonra cariyeleri Nusret Hatundan Âbid; Sünbüle Hatundan Emir Zâhid ve Sultan Vâcid isimlerinde çocukları olmuştur. Sultan Veled, 10 Receb 712h./11 Kasım 1312m.'de Cumartesi günü, seksen altı yaşında Konya'da vefat etmiştir. Sultan Veled'in vasiyeti üzerine cenaze namazını Necmuddîn el-Aksarayî kıldırılmıştır. Naaşı, Mevlânâ'nın sağ tarafına defnedilmiştir. Sultan Veled'in vefatından sonra, Mevlevîliğin başına oğlu Çelebi Arif geçmiştir.

Eserleri

Sultan Veled'in eserleri, Divân, İbtidânâme, Rebâbnâme ve İntihânâme'den müteşekkil üç mesnevi ve bir mensur Ma'ârif'ten oluşmaktadır. Eser inşa etmedeki asıl gayesi, babasına uymak, onun kapalı anlatımlarını açığa çıkarmak, onun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Onun eserleri, yaşadığı dönemin sosyal, kültürel ve tarihi hususiyetlerini yansıtmaktadır. Özellikle İbtidânâme adlı mesnevisi, Mevlevî tarihçiliğinde birincil kaynaktır.

Sultan Veled, XIII. yüzyılda Anadolu'da ilk Türkçe şiir kaleme alan şair olarak bilinmektedir. Her ne kadar kendisinden önce babası Türkçe şiirler söylemişse de bunlar birkaç beyitten ibarettir. Yazılı olarak hatırı sayılır miktarda günümüze ulaşan Anadolu'da yazılmış en eski şiirler Sultan Veled'e aittir. Sultan Veled, velûd bir şair olmasına rağmen eserlerinde sanatı gaye edinmemiştir. Onun asıl maksadı babasına şarih olmaktır.

Eserlerinin tamamı tevhid inancını esas alarak tasavvufî öğretiler içermektedir. Eserleri ahlakî ve eğitici dersler vermektedir. Eserlerinin tamamına yakını Farsçadır. Ancak eserinde önemli ölçüde Türkçe, Arapça ve Rumca şiirler söylemiştir. Bazı manzumelerde Türkçe-Farsça, Farsça-Arapça mülemma (çift dilli) beyitler de bulunmaktadır. Sultan Veled'in dört dili eserlerinde kullanması, yaşadığı bölgedeki kültürel zenginliği göstermektedir. Ayrıca o, farklı dillerde şiirler söyleyerek toplumun her tabakasına Mevlevîliği ulaştırma gayreti gütmüştür.

1. Divan

Sultan Veled Divanı, aruzun 32 bahrinde nazmedilmiştir ve 12719 beyitten müteşekkildir. Sultan Veled, babasına uyararak onun gibi bir divan inşa etmiştir. Divandaki manzumeler, kaside, gazel, kıta, terci-i bend, terkib-i bend, musammat ve rubai nazım türlerinden oluşmaktadır. Divanın 62 beyti Arapça, 123 beyti Türkçe, 21 beyti ise Rumcadır. Sultan Veled, divanda Mevlana ve halifeleri hakkında methiye ve mersiye kaleme almıştır. Mevlevîliğin sembolü sema hakkında manzumeler bulunmaktadır. Bu açıdan eser Mevlevîlik tarihi hakkında önemi haizdir.

Sultan Veled, dönemin Selçuklu sultanları, saray kadınları ve devlet ricali, Anadolu'da görev yapan valiler ile iyi ilişkiler kurmuş, onlara manzumeler dizmiştir. Sultan Veled'in divanda zikrettiği kişiler şunlardır: Sultan III. Gıyâseddîn Mesud, Sultan II. İzzettîn Keykavus, IV. Rükneddîn Kılıç Arslan, Gümaç Hatun, Fatma Hatun, Emir Alâmeddîn Kayser, Emir Necmeddîn, Muineddîn Pervâne ve babası Mühezzebeddîn Ali, Vezir Sahip Ata Fahreddîn Ali ve oğlu Taceddîn Hüseyin, Şerefeddîn b. Hatıreddîn, Tabib Ekmeleddîn, Mecduddîn Ali b. Muhammed, Kadı Kemâleddîn Kâbî. Sultan Veled, ahillerle iyi ilişkiler içinde bulunmuş ve bazı ahileri divanında zikretmiştir.

Divanda anılan ahi ünvanlı kişiler şunlardır: Ahi Sa'deddîn, Ahi Muhammed Seydâverî, Ahi Kayser, Ahi Çoban, Ahi Muhammedşâh, Ahi Yusuf, Bayburtlu Ahi Ahmed Zekiyyeddîn, Ahi Ali. Sultan Veled, Dîvân'ında şehirleri ve halklarını da övmektedir. Divanda Konya, Aksaray, Kayseri ve Kütahya şehri ve ahalisi övülmüştür.

Yukarda zikredilen, şahıslar, şehirler ve havalisi, ahi teşkilatına mensup bireyler, Anadolu Selçukluları tarihi ve sosyo-kültürel yapısı, XIII. yüzyılda konuşulan Türkçenin hususiyetleri açısından eserin günümüze kadar ulaşmasının önemi çok büyüktür.

2. İbtidânâme

Sultan Veled, 690h./1291m. yılının Rebiulevvel/Mart ayının ilk günü başlayıp, 3 ay sonra Cumâdelâhıra/Haziran ayının dördüncü günü tamamlamıştır.

Sultan Veled, etrafındaki dostlarının-müritlerin, divan yazarak babasına uyduğu artık mesnevi de yazması gerektiğini belirterek talepte bulunmaları üzerine bu mesneviyi nazmetmiştir.

Sultan Veled, bu eseri inşa etmesindeki maksadını, babası ve diğer Mevlevî büyüklerinin hallerini anlatmak ve Mevlana'nın Mesnevî'sindeki müphem konuları açıklamak olarak ifade etmiştir.

Sultan Veled, mesnevilerinin hepsine Mesnevî ismini vermiştir. Ancak Sultan Veled'in üçlü mesnevilerinin ilki olmasından dolayı bu mesnevi İbtidânâme olarak anılmıştır.

Sultan Veled, bu mesnevisini ünlü mutasavvuf Hekim Senâî'nin İlahinâme adlı mesnevisinin vezninde yazmıştır. Eserin vezni, hafif bahri fâilâtun (feilâtun), mefâilun, feilun (fa'lun)'dur. Eser 167 mensur sûrh ve yaklaşık on bin beyitten oluşur. Her bir mensur sûrh, altındaki manzum kısmın özeti niteliğindedir. Bu mesnevide Sultan Veled, başta Sultan'ul-ulemâ Bahâ Veled olmak üzere, Mevlana, Şems-i Tebrîzî, Selâhaddin Zerkûb, Çelebi Hüsameddin, Şeyh Kerimeddin Bektemûr'un hal tercüelerini anlatmıştır. Sultan Veled, birçok olayın birinci derecen şahidi olduğu için aktardığı bilgiler diğer menakıbnâmelere de kaynaklık etmiştir. Bu eser Mevlevî tarihinin birincil kaynağıdır. Bu mesnevide, ünlü mutasavvıfların hallerinden, Kuran'da geçen kıssalardan, ayet ve hadis şerhlerinden, hak erlerinin hallerinden ve sair tasavvufî konulardan bahsedilmiştir.

3. Rebâbnâme

Sultan Veled'in ikinci mesnevisidir. Eserin adı, Mesnevî-yi Manevî'dir. Ancak Eser rebabla başladığı için Rebâbnâme olarak anılmıştır. Sultan Veled bu mesnevisini, İbtidânâme'sinden on yıl sonra 700h./1301m. yılı Şaban/Nisan ayının başında yazmaya başlayıp aynı yılın Zî'l-hicce/Ağustos ayında tamamlamıştır. Sultan Veled, bu eseri yazma sebebi olarak dostlarından birinin Mevlana'nın Mesnevî'si vezninde bir mesnevi yazmasını istemesi üzerine inşa ettiğini ifade etmiştir. Eser, 106 mensur sûrh ve 8124 beyitten oluşmaktadır. Eserde 162 Türkçe, 36 Arapça ve 22 Rumca beyit bulunmaktadır. Eserin vezni Fâilâtun, Fâilâtun, Fâilun'dur. Bu mesnevide, İbtidânâme'de olduğu gibi Mevlevîlik hakkında teferruatlı bilgi yoktur. Birkaç bölümde Mevlana-Şems münasebeti hakkında bilgi verilmiştir. Eserde ayetlerden, hadislerden, Kuran'da zikredilen kıssalardan telmihte bulunulmuştur. Eserin tamamı tasavvufî konular içermektedir.

4. İntihânâme

Sultan Veled'in üçüncü ve son mesnevisidir. Sultan Veled, bu eserini de Mesnevî ismiyle zikretmiştir. Ancak eser, Sultan Veled'in son mesnevisi olması münasebetiyle İntihânâme adıyla anılmıştır. Sultan Veled, sünnette üç sayısı esas olduğu için sünnete riayet ederek üçüncü mesnevisini yazdığını ifade etmiştir. Sultan Veled, diğer iki mesnevisini yazdığı tarihleri kaydetmesine rağmen bu eserinde böyle bir tarih düşmemiştir. Eserin son mesnevi olmasından dolayı 700h./1300m.-712h./1312m. tarihleri arasında yazıldığı tahmin edilmektedir. Sultan Veled, İntihânâme Mesnevî'sini, remel bahrinin Fâilâtun, Fâilâtun, Fâilun veya Fâilâtun Fâilâtun Fâilâtun vezinleriyle yazmıştır. Eser 99 mensur sûrh ve 7121 beyit içermektedir. Diğer mesnevilerinde olduğu gibi bu eserde, Arapça, Türkçe ve Rumca beyit bulunmamaktadır. Sultan Veled bu eserinde, tevhid inancınca uygun olarak tasavvufî konuları ele almıştır. Bu mesnevi, baştan sona kadar nasihat içerir. Eserde, Mevlevî şahsiyetlerden çok fazla bahsedilmemiştir ancak tarikatın esaslarına değinilmiştir. Bu mesnevide de anlatımı güçlendirmek için, mutasavvıfların hallerine, Kuran'da zikredilen kıssalara, ayetlere, hadislere, meşhur hikâyelere, ünlü şairlerden iktibaslara, öğüt ve nasihatlere yer verilmiştir.

5. Ma'ârif

Sultan Veled'in tek mensur eseridir. 56 bölümden oluşmaktadır. Ma'ârif türü eserler, sufi sohbetlerinde şeyhin söylediklerini kaydederek bir araya getirilmesi geleneğiyle oluşan eserlerdir. Sultan Veled'in Ma'ârfi de, Sultan Veled'in sohbet meclislerindeki konuşmalarının bizzat kendisi veya etrafındaki dinleyiciler tarafından yazılarak bir araya getirilmiştir. Bu sebeple bu eserin yazılma tarihi kesin değildir. Bu eserde Sultan Veled, bazen sohbet esnasında kendisine sorulan sorulara cevap vermiştir. Eserin dili, sohbet ortamına uygun olduğu için sadedir. Eserde tasavvufi konular ve tarikat adabı tekrar tekrar dile getirilmiştir. Eserde çok bilinen kıssalara, ayet ve hadis iktibaslarına, Farsça ve Arapça şirlere yer verilerek anlam güçlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

Değirmençay, Veyis, Sultan Veled Divanı, İstanbul, 2016, Demavend Yayınları.

Değirmençay, Veyis, "Sultan Veled Hayatı, Düşüncesi ve Görüşleri (I)", Mevlânâ Araştırmaları-1-, Editör: Adnan Karaismailoğlu, Ankara, 2007, Akçağ Yay.

Değirmençay, Veyis, "Sultan Veled Hayatı, Düşüncesi ve Görüşleri (II)", Mevlânâ Araştırmaları-1-, Editör: Adnan Karaismailoğlu, Ankara, 2007, Akçağ Yay.

Değirmençay, Veyis, Sultan Veled ve Rebabnâme, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum, 1996.

Değirmençay, Veyis, "Sultan Veled", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. 37, İstanbul, 2009.

Gölpınarlı, Abdalbâki, Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik, İstanbul, 2006, İnkılâp Kitabevi.

Karaismailoğlu, Adnan, "Velednâme'ye Göre Mevlânâ'nın, Ailesinin ve Dostlarının Hayat Hikâyeleri (Tercüme)", Mevlânâ Araştırmaları-1-, Editör: Adnan Karaismailoğlu, Ankara, 2007, Akçağ Yay.

Küçük, Hülya, Sultan Veled ve Maârfi, Konya, 2005, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Özmen, Ahmet, Sultan Veled: Hayatı ve Eserleri, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012.

Sultan Veled, Küpten Sızan Sırlar/ İntihâ-name-i Sultan Veled (çev: Hakkı Eroğlu), Yay. Haz. Hülya Küçük, İstanbul, Ekim 2010, Ataç Yayınları.

Sultan Veled, İbtidâ-nâme, çev. Abdülbaki Gölpınarlı, Konya, 2001.

Sultan Veled, Ma'ârif, çev. Meliha Ülker Anbarcıoğlu, İstanbul, 2009, Ataç Yayınları.

Sultan Veled, Rebâbnâme (çev. Niğdeli Hakkı Eroğlu), Osmanlı Türkçesinden Günümüze Aktaran: Amber Güneysel, Haz. Ve Sadeleştiren: İsmail Koçak, İstanbul, Kasım 2011, T. C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

Şemseddîn Ahmed Eflakî, Ariflerin Menkıbeleri, trc. Tahsin Yazıcı, İstanbul, 2006, Kabcacı Yayınevi.